

Rechtskundig Weekblad

Vereeniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elken Zondag

Abonnementsprijs : 300 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Beheer en Redactie : Mr René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen.

GRANVELLE OF DE RICHELIEU DER NEDERLANDEN

Rede uitgesproken door Mr Josse MERTENS op de plechtige openingszitting van de Vlaamsche Conferentie der Balie van Antwerpen, op 9 November 1946.

Mijnheer de Stafhouder,
Excellentie,

Mijnheer de Voorzitter van het Hof en edelachtbare hh. Magistraten,

Mevrouwen, Mijne Heeren en Waarde Confraters,

Wanneer ik op het vereerend verzoek van de Vlaamsche Conferentie ben ingegaan en als onderwerp dezer feestrede de figuur heb gekozen van de Kardinaal van Granvelle, dan is het wellicht om te kunnen toegeven aan die, deels onbewuste drang, ons een tweede natuur geworden, om toch voor iemand te pleiten.

Ik zal voor de nagedachtenis van Granvelle pleiten; want, naar mijne meening, mocht deze passionante verschijning uit onze geschiedenis slechts in onvoldoende mate de belangstelling onzer geschiedschrijvers gaande maken en zij hebben hem niet alle recht laten wedervaren.

Men weet doorgaans dat de Cardinaal van Granvelle, eerste aartsbisschop van Mechelen en primaat der Nederlanden, na het vertrek van Philips de Tweede naar Spanje, spoedig in het centrum der belangstelling kwam te staan als minister van de koning in « de landen van herrewards over»; men weet dat hij weldra, als vreemdeling, als vertegenwoordiger van het absolutisme en van de contrareformatie zoo gehaat werd, dat de edelen, onder leiding van Oranje, Egmont en Hoorne, een liga tegen hem smeed-

den en reeds in 1564 den Koning verplichtten hem terug te roepen. Vooralsnog is het oordeel van het nageslacht gebleven datgene welke Pieter Cornelisz-Hooft neerpande onder een schimpteekening van den Kardinaal :

*D'Erghlightige Granvel verschijnt op dit papier,
De felle stoker van het Inquisitievier,
De handvestschender die de spaansche staat-
[zucht steef,
T' gezagh der Staten knakte, en 't heil des
[Landts verdreef.*

Welnu, deze onverbidelijke beoordeeling, wil geen rekening houden, noch met de ware verhoudingen in dewelke Granvelle is komen te staan hier te lande, noch met de perenne betekenis der denkbeelden waarvan hij, en het habsburgsche ambtenarencorps, zich de dragers noemden. Slechts in de laatste jaren is men, onder impuls van de Leuvensche professor van der Essen, de verdiende aandacht gaan schenken aan die talrijke ploeg juristen, diplomaten, ambtenaren, die de Habsburgers rondom zich hadden weten te scharen.

Zoo is het dat binnen een paar maanden van de hand van een jonge Antwerpsche historicus, dhr. Maurice Van Durme, professor aan het Atheneum te Berchem, een omvangrijke biografie van de pers zal komen — de eerste in het Nederlandsch — gewijd aan de Kardinaal van Granvelle. Met dank mocht ik kennis nemen

van de proefvellen dezer belangrijke studie, die kracht heeft bijgezet aan mijne overtuiging, dat de zaak van de Kardinaal, Dames en Heeren juryleden, met kans op succes, voor uw verlicht gehoor, te pleiten is.

* * *

Graag had ik U hem, bij deze gelegenheid voorgesteld op diezelfde, romantische wijze, met dewelke Henri Pirenne, een andere van onze landvoogden, Don Juan, in de geschiedenis der Nederlanden binnenleidt :

« Op den avond van 3 November 1576 — schrijft Pirenne — reden twee met stof bedekte ruiters Luxemburg binnen. De eerste was een Spaansche edelman, Octavio Gonzaga; onder de knechtenlivrei van de andere verborg zich de nieuwe landvoogd der Nederlanden die, door Frankrijk heen, spoorlags van Madrid kwam. »

Maar zoo deze bravour-aria, die geknipt schijnt uit een italiaansche novelle van Stendhal, uitstekend past bij de ridderlijke figuur van de vorstelijke bastaard, van de mooie en jeugdige overwinnaar te Lepanto, van hem, wiens legende, in den volksmond, onafscheidbaar is gegroeid met deze van de Burlador, past zij niet voor mijn held.

Want, Antoine Perrenot — die eerst in 1561 de naam en de titel van Kardinaal Granvelle zal voeren — is geen prins van den bloede, geen roemrijke soldaat, maar een geestelijke, van vrij geringe afkomst, daarbij nog een vreemdeling, en het is eenigszins « par la porte de service » dat hij in onze geschiedenis binnensluipt.

Hij is met de Hervorming geboren, hetzelfde jaar — 1517 — dat Luther voor 't eerst in Wittenberg zijn stellingen in 't openbaar verkondigt; van 10 jaar, de oudere van zijn meester Philips de Tweede, van 16 jaar de oudere van zijn meest geduchte tegenstrever: Willem van Nassau, prins van Oranje.

Toen hij als 21-jarige prelaat bezit neemt van de bisschoppelijke zetel van Atrecht en aldus voet krijgt in de Nederlanden, is hij niets meer dan een veelbelovende jongeling die aan de bescherming van zijn vader, een hooge ambtenaar van Keizer Karel, een schitterend debuut dankt. Perrenot stamt inderdaad uit een boergondische legistenfamilie, uit die kring beoefenaars van het klassieke recht die het romeinsche denkbeeld van het *Imperium* in dienst hebben gesteld van de vorsten in strijd met de groote feodalen; en wel verschijnt hij op het tooneel op dat gunstige oogenblik, waar de legisten eindelijk uit de privéraad van de vorst treden, in dewelke zij zich vooralsnog schuil

hadden gehouden, om de groote ambten der monarchie waar te nemen.

In die woelige herfsttij der middeleeuwen, hebben zij, met de kunstenaars, met de geleerden, met de condottieri's, van een wereld gedroomd, die voor de « beminder der goden » plaats zou ruimen. Zij waren de mieren der Renaissance en Nicolaas Machiavelli heeft hun geleerd wat politiek beteekent.

Zeer vroeg had de kanselier zijn zoon bestemd tot de groote ambten van het keizerrijk en in dien zin opgevoed: het duurde dan ook niet lang of *Monsieur d'Arras* in de gelegenheid werd gesteld zijn buitengewoon politiek doorzicht en bijzondere aanleg voor diplomatie te bewijzen.

Tusschen 1540 en 1555 stond hij bestendig de Keizer ter zijde bij de meest belangrijke gebeurtenissen, vooral deze in verband met de keizerlijke politiek in Duitschland. In 1541 verschijnt hij op de Diete van Worms, in 1543 op deze van Nuremberg, in 1545 is hij op het Concilie van Trente, in 1553 wordt hij gelast met de onderhandelingen die leiden tot het huwelijk van Philips de tweede met Maria Tudor, en het laatste stuk dat de bevende hand van de keizer vóór zijn troonafstand onderteekent — het verdrag van Vaucelles met Frankrijk — is opgesteld door de jonge Granvelle.

Zoo hoog stond hij aangeschreven, zoo uitgebreid was zijn krediet, dat de pauselijke nuntius in 1548 mocht schrijven: « Granvelle de vader is de eerste persoon van het keizerlijk hof, de bisschop van Atrecht de tweede, en de keizer de derde ».

Dat men hem daarbij in staat achtte tot de gemeenste streken zijn toevlucht te nemen, bewijst de — trouwens bedenkelijke — anecdote over zijn onderhandelingen met landgraaf Philips van Hesse. Die keurvorst was in opstand gekomen doch werd na een korte strijd verplicht om onvoorwaardelijk te kapituleeren en voor de keizer den knieval te doen. Bij de voorafgaandelijke onderhandelingen, door Granvelle gevoerd, was er echter bedongen geweest dat de landgraaf « zonder eenige gevangenzitting » zou uitgaan.

Niettemin wanneer Philips zich bij de keizer aanbood werd hij aangehouden. Hij zelf en de andere keurvorsten protesteerden hevig en riepen zich op de gesloten overeenkomst.

Wanneer echter het stuk hun onder oogen werd gezet moesten zij vaststellen dat bij de redactie de woorden « zonder eenige gevangenis » vervangen waren geweest door « zonder eeuwige gevangenis » wat zij onbedacht hadden

onderteekend en wat de keizer toeliet om zijn vijand tijdelijk, in verzekerde bewaring te houden.

Nochtans voor wie de Granvelle kent van de Nederlandsche periode, en zijn reputatie van « felle stoker van het Inquisitievier », is het opvallend hoezeer die geestelijke zich toegevend toonde op het stuk van den godsdienst, die de politieke verhoudingen in het keizerrijk beheerschte. Bij herhaling poogde hij, buiten het Vaticaan om, tot een regeling met de lutheranen te geraken en liet met dat doel het algemeen concilie uitstellen, en wanneer hij te Trente verschijnt neemt hij met opzet zitting tusschen de afvaardiging van het keizerrijk en niet op de plaats die hem als hooge geestelijke, is toegewezen. Blijkbaar, schrijft een ooggetuige, toonde hij meer interesse voor de politiek van den Keizer dan wel voor de belangen van den godsdienst.

* * *

Maar wij zijn nu in 1555. De moede en vroegtijdig. oudgeworden keizer wil zijn waardigheden vaarwel zeggen. Het uur is voor Granvelle beslissend; wel heeft keizer Karel hem aan zijn zoon warm aanbevolen als zijnde « een bed op het welke wij met vertrouwen kunnen rusten » maar niemand weet of de eigennijverige en geheime Philips hem zijn vertrouwen zal bewaren.

Maar alles schijnt voor *Monsieur d'Arras* op zijn best te verloopen en de plechtigheid van de troonafstand bevestigt ten overstaan van gansch Europa zijn blijvend krediet.

Er gaat een aangrijpende symboliek schuil achter de pralerige solemniteit die zich op die zonnige 25 October 1555 afspeelt in het paleis van Brussel.

Om 3 uur 's namiddags verlaat de keizer, gezeten op een kortpootige muilezelin, want hij is te lam om nog paard te rijden, de kleine villa die hij in het park betreft en verschijnt in de groote zaal waar de Guldenvliesridders, de drie Raden en de Staten Generaal hem opwachten. Hij steunt met de rechterhand op een stok, met de linkerhand op zijn schildknaap, de jonge prins van Oranje. Moeizaam gaat hij op den troon zitten, zet zijn grooten bril op, snuffelt overhoop in zijn papieren en eindelijk neemt hij het woord. Hij spreekt lang en hij spreekt traag, doet een beetje seniel aan, weent, vraagt vergiffenis voor zijne fouten, maar is zoo aangrijpend, zoo gemoedelijk, dat hij eens te meer zijn gehoor weet te ontroeren en het hart van zijn onderdanen wint.

Al de aanwezigen erkennen in hem de boergondische vorst, de erfgenaam der hertogen, de Vlaming die ook koning van Spanje werd.

Karel had nog een voet in de middeleeuwen; de denkbelden, de mystiek die hem op de wegen van Europa hebben gejaagd waren diegene welke in deze hoek van West-Europa — de boergondische Nederlanden — waren gegroeid, en die hij met de groote leenheeren en de laatmiddeleeuwsche steden — Antwerpen, Amsterdam, Brussel — deelde.

Als de keizer zwijgt, neemt een jonge, mooie, blondharige man het woord, maar onder die Vlaamsche gelaatskleur spreekt geen Nederlandsche stem, want hij is de Spaansche koning in de lage landen.

« Ik begrijp uw taal, verklaart hij in gebroken Fransch, maar ben ze niet machtig; de bisschop van Atrecht zal voor mij het woord voeren. »

En Perrenot rijst uit zijn zetel; in ciceroniaansche trant spreekt hij een kalme, koude, schitterende rede uit waarin de koning getuigenis aflegt van zijn wensch om iedereen tevreden te stellen maar waar niets uitlekt van de bedoelingen der nieuwe regeering. Het wordt het klassiek model van de moderne regeeringsverklaring.

Wij moeten Granvelle op dat oogenblik zien, in de volle rijpheid van zijn leeftijd, in de volle beheersching van zijn talent, lijk Antonio Moro hem meesterlijk op het doek wist te brengen.

Nauwelijks een geestelijke, gehuld in den donker fluweelen overrok waaruit de blanke met ringen beladen handen te voorschijn komen, met het smalle, hooge voorhoofd, het fijn gekrulde haar, de harde scherpe oogen, de verzorgde snor en puntige korten baard en de mooie, speelsche, roode lippen.

Niet minder levendig is het portret dat de Venetiaansche gezanten ons van hem hebben gelaten. Zij die doorgaans zoo streng zijn bij hun beoordeeling van het politiek personeel van de monarchie, prijzen zijn ervaring, zijn doortastendheid, zijn handigheid als diplomaat, zijn bekwaamheid als administrateur, zijn zelfbeheersching, want in de meest tragische omstandigheden kon hij een glad en gelijkmoedig voorkomen bewaren, zijn talenkennis, want hij sprak er zeven vlot, waar zijn meester er maar twee — het Spaansch en het Latijn — verstond.

Maar de anecdoten met dewelke zij hun verslagen zoo graag doorspekten, brengen ook de minder vleierende kanten van zijn inborst aan het licht. Hij is eer- en hebzuchtig, nooit aarzelt

hij om van zijn meester nieuwe gunsten af te smeeën, hij is intrigant, autoritair en vrij onbetrouwbaar; hij is niet kuisch van zeden; op 60-jarige ouderdom als vice koning van Napels zou hij nog de mededinger van Don Juan zijn bij een lokale schoone.

Daarbij een echte Renaissance mensch. Kunstliefhebber en maeceen, beschermer van Plantijn en Vesalius, en Justus Lipsius was langen tijd zijn secretaris. Als kerkvorst wenschte hij te leven op denzelfden voet als de Italiaansche kardinalen, en zijn paleis te Brussel, zijn landgoed 't Fonteintje in St Josse, zijn heerlijkheid van Contecroy met de talrijke « Cardinaalsdorpen », getuigen van zijn smaak en vorstelijke levenswandel.

Hij was de eerste en de type van de Cardinaal-ministers die anderhalve eeuw lang de vorsten ter zijde hebben gestaan bij het opbouwen van de moderne eenheidsstaten. Wat, bij al de hoedanigheden of tekortkomingen van Granvelle, steeds domineert is de Staatsraison, in haar dynastische vorm, een onbegrensde toewijding aan de zaak van zijn vorst en hij voelt zich in merg en been een vertegenwoordiger van de Habsburgsche internationale :

« Ik ben evenmin Vlaming als Italiaan, schrijft hij, ik ben van nergens en overal en het is mij genoeg de belangen van mijn meester en het algemeen welzijn te dienen. »

* * *

In 1555 scheen het oogenblik gunstig en de toekomst wees oogenschijnlijk op de vestiging van een Nederlandsche eenheidsstaat : het was met die taak dat Philips de tweede bij zijn vertrek naar Spanje in 1558 Granvelle gelastte.

Twee voorwaarden waren daarvoor onontbeerlijk : de vestiging van een stevig centraal bestuur dat de hooge adel in bedwang zou kunnen houden en het behoud van de R. K. godsdienst in de Nederlanden.

Over die twee problemen denkt Granvelle op dezelfde wijze als de koning hoewel hun houding door vrij uiteenlopende denkbeelden is ingegeven. Al de middelen van zijn veelzijdig genie zal hij op het spel zetten ter verwezenlijking der hem toegewezen taak en toch zal hij niet lukken : wanneer hij de Nederlanden als onverwonnene verlaat is het land overgelaten aan het teugelloos beleid van de hooge adel en is de godsdienstige eenheid van deze gewesten een verloren zaak.

Nochtans waren de denkbeelden van Granvelle deze van een moderne mensch, hij was

geen reactionnair maar een progressistische staatsman die voelde met zijn tijd en de toekomst doordrong.

Op het stuk der religie kan men zich afvragen waarom Granvelle, die zich in Duitschland zoo toegevend had getoond tegenover de hervormden, met hart en ziel de politiek van godsdienstige gelijkschakeling heeft gesteund. Persoonlijk was hij alles behalve een fanatieker; in 1549 heeft hij noch tegen de Universiteit van Leuven de verdediging van Erasmus opgenomen en Ruard Tapper, kanselier der Universiteit noemde hem « nimis Erasmianus » — te erasmiaansch.

Het is als staatsman dat hij het godsdienstig probleem van zijn tijd heeft gezien en het op de eerste plaats heeft gesteld.

De ervaring die hij met de keizer in Duitschland had opgedaan, had hem bewezen dat een toegevende houding tegenover de Lutheranen, van het standpunt der Habsburgsche politiek een fout was geweest. De Transactie van Augsburg die in ruil van concessies aan de protestantsche vorsten, de afwisseling van de keizerlijke kroon tusschen Oostenrijksche en Spaansche Habsburgers moest verzekeren, was een mislukking en Granvelle zag bijne onmiddellijk dat Duitschland voor de Spaansche Habsburgers verloren was.

Zijn opzet is dan geweest, onder Spaansche hegemonie een atlantische gemeenschap tot stand te brengen waarvan het cement de R. K. godsdienst zou zijn.

Waar Philips II zich werkelijk als de « defensor fidei » bij de genade Gods beschouwde en gedragen was door een diepe religieuze overtuiging — wat toch eerbied moet afdwingen — heeft Granvelle het godsdienstig probleem rechtstreeks in verband gebracht met de groote wereldsche stroomingen van zijn tijd : de vorming van de nationaliteiten en de vorming der moderne staten.

Daarin had hij gelijk, daarbij gaf hij blijk van een nuchtere, een staatsman waardige, een verreziende visie in het gebeuren van zijn eeuw.

Het nationaal gevoel, wellicht omdat het meer is dan een denkbeeld, een geaardheid dat aan het onbewuste deelachtig is, heeft, door de eeuwen heen, zelden op eigen psychologische bodem kunnen teren. Wanneer het doorbreekt is het steeds gelijk een smeulend vuur waarin men de stokebrand steekt, is het steeds bevrucht door hogere geestelijke denkbeelden, die op een bepaald historisch oogenblik aan het nationaal gevoel vorm en gebinte geven.

Wij menschen van deze tijd kunnen dat best begrijpen want wij hebben het beleefd hoe, het democratische denkbeeld, als het ware de moderne inhoud van het nationaal gevoel is geworden.

In de 16e eeuw had de godsdienstige gedachte diezelfde staatsvormende beteekenis als het democratische ideaal thans; het is via de godsdienstige gevoeligheid en door de gelijkshakeling op religieus gebied dat de moderne staten zich hebben gevormd, het was die gedachte die aan het nog wankelende, nog in feodale herinneringen beneveld nationaal gevoel, cohesie heeft gegeven.

Het is aan de hand van die gegevens dat men de houding van Granvelle in de Nederlanden moet verklaren, daar is de uitleg te vinden van zijn eensgezindheid met de religiepolitiek van Philips de tweede.

Hij zag in de ketterij « minder een straffenswaardige zonde, dan wel een politiek onverdraaglijke dwaling ». (1)

En nochtans is het niet de weerstand op godsdienstig gebied die Granvelle de nederlaag van zijne politiek bezorgde.

Het uur van het Calvinisme was nog niet geslagen en het Lutherianisme bezat niet de revolutionaire kracht die haar tot een « Gott-dämmerung » kon maken. Luther's subtiële avondmaalleer sprak niet tot onze menschen en zijn stelling over de grenzen van het vorstengezag paste niet bij een staatkundige ontwikkeling.

Trouwens zouden de groote heeren het op dit oogenblik voor die geringe ketters niet hebben opgenomen.

In die eerste fase is het, zoo niet uitsluitend, dan toch overwegend op het staatkundig terrein dat den strijd wordt uitgevochten en wel tegen de positie van Granvelle als minister van Philips de tweede.

Vóór zijn vertrek had de koning de richtsnoeren vastgelegd die het nieuwe bestuur moest volgen, doch met uiterste voorzichtigheid was hij tewerk gegaan op de hem eigen, schuinse wijze.

Oogenschoonlijk is zijn politiek liberaler — het woord is van Fruin — dan deze van den Keizer. Naast de nieuwe landvoogdesse, Margareta van Parma, heeft hij de Raad van State in zijn praerogatieven hersteld en aan 19 jonge edellieden waartusschen Oranje, Egmont, Hoorn, Meghem, Mansfeld, zitting gegeven.

Maar, geheime instructies leggen aan de landvoogdesse op, zich in alle belangrijke zaken

te schicken naar het advies van een achterraad, de Junta, samengesteld uit Viglius, Berlaymont en Granvelle. In dit triumviraat — Bonaparte, Seyès en Roger Ducos — is alleen Granvelle van tel.

* * *

Laat ons een korte stonde blijven staan bij de kleine, hoewel weelderige hofhouding te Brussel en de « dramatis personae » onder oogen nemen.

Eerst de landvoogdesse, het bastaardkind van Keizer Karel en Jeanne Van der Gheynst; een robuste, weinig verstandige jonge vrouw, die, zegt Pater, haar halfburgerlijke afkomst slechts met moeite verborg onder de prachtgewaden die zij graag, maar zonder zwier of gratie droeg. Zij denkt vooral aan de Italiaansche belangen van haren echtgenoot Farnèse en is daardoor gemakkelijk te manœuvreren. Naast haar, boven haar in feite, Granvelle bijgestaan door de twee leden van de Junta, Viglius een bekwame en geletterde jurist, een ambenaar van de bovenste plank, maar vreesachtig van natuur en weinig geschikt om verantwoordelijkheden te dragen; en Berlaymont, een edelman die steeds in de schuld ligt en door den koning boven water wordt gehouden. Beide zijn alleen maar creaturen van Granvelle.

Aan den anderen kant van de barricade, de hooge heeren, de nieuwe leden van de Raad van Staten. Egmont, de edelmoedige, prachtlievende maar onstandvastige Egmont, *amigo de humo*, « vriend van de rook » schrijft Granvelle; Hoorn, de admiraal der Nederlanden en zijn broer Montigny, Meghem, Croy, Culemburg, Lalaing, Mansfeldt, allen ridders van den Gulden Vlies, allen vertegenwoordigers van de geslachten die voor de boergondische grootheid hebben gestreden; onder hen een nieuweling, bijna een vreemdeling, een kleine tengere man met vlammende oogen, de beschermeling van Granvelle, de jonge heer van Breda, Willem, prins van Oranje.

Tusschen beide groepen zweeft Armenteros, de privé secretaris van de landvoogdesse; zoo corrupt dat men hem « Argenteros » is gaan noemen, of ook nog, bij wijze van allusie op de snor die de bovenlip van de hertogin versierde : « de barbier van Mevrouw ».

Dat de groote heeren geen achteruitzetting zouden dulden van een geklommen kerkvorst — de kleinzoon van den smid, plachten zij hem te noemen — zou Granvelle weldra tot zijn schade ondervinden. Want de Brusselsche hofhouding is alles behalve een Versailles, en die

heeren alles behalve verfijnde en soepele hovelingen. Schatrijk, zoo goed als onafhankelijk in hun provinciale gouvernementen, in nauwe betrekkingen met hun Duitsche gelijken zijn zij, van zeden en mentaliteit, half feodalen en wenschen het te blijven.

Hun politiek ideaal blijft het half feodaal boergondisch regiem en zij droomen van een soort Venetiaansche republiek waarvan zij de Raad van Tien zouden vormen.

Eenige volksche bekommernis is daarbij onbestaande en wat het dichtst bij hun politieke doctrine staat is de latere spreuk der Pruisische jonkers :

*« Seit der König absolut
Dass er unsern Willen tut ».*

Hun werkelijke bedoeling, schrijft Granvelle aan den Koning, is het zoover te brengen dat Uwe Majesteit niets kan ondernemen dat niet hun goedkeuring meedraagt en door hun bemiddeling gebeurt : *« Leur véritable objet est de réduire Votre Majesté à une impuissance absolue d'agir, sinon avec leur assentiment et par leurs mains ».*

Het is derhalve tegen de positie van Granvelle dat zij het hebben en op alle mogelijke wijzen zullen zij hem dwars zitten in de verwezenlijking van het programma dat hij tot een goed einde moet brengen. Bij zijn vertrek had Philips instructies gelaten; zij waren vrij eenvoudig en ingegeven door het gezond verstand.

Eerst, eeuwige vraag, moest de finantieele toestand gesaneerd, die zoo hopeloos was dat de regeering bij de Antwerpsche bankiers tegen 23 %, weldra 35 % rente moest leenen. Vervolgens moest de inrichting der nieuwe bisdommen doorgezet worden, ten derde had de regeering te zorgen voor de organisatie van een militaire macht ter vervanging van de Spaansche tercio's waarvan de koning de verwijdering heeft beloofd en die inderdaad in 1561 het land verlaten.

Voor al op het stuk der nieuwe kerkelijke organisatie hebben de heeren zich hevig verzet. Het opzet van de hervorming was gezond en had niet alleen een geestelijke maar tevens een nationale beteekenis.

In het uitgestrekte gebied der 17 provinciën waren er maar vier bisdommen die allen afhingen van buitenlandsche metropolitanen, nl. Rienen en Keulen. De hervorming moest het getal bisdommen op zeventien brengen onder een primatiale zetel te Mechelen die voor Granvelle was bestemd. Daarbij zouden de nieuwe zetels

niet langer aan jongelui van adellijke families maar aan theologanten worden toegewezen.

Het lastige probleem was echter de dotatie der nieuwe bisdommen; vermits geen geld aanwezig was zouden, volgens het plan van den koning, de bestaande abdijen als tafelgoed bij de nieuwe bisdommen worden ingelijfd, waaraan ook het politieke voordeel verbonden was dat de bisschoppen door de koning benoemd, als abten zitting zouden hebben in de Staten generaal.

Deze regeling was « een doorn in het oog van den adel » (2) die zich verstoken zag van den invloed en de bezetting der voordeelige hooge geestelijke ambten en abdijen. Het was dan ook niet moeilijk de invloedrijke abten, vooral de Brabantsche, die, schrijft Granvelle, zich als buffels op hol lieten brengen, in het harnas te jagen; en ook het volk kwam in beroering toen de edelen het voorhielden dat onder de mom der nieuwe bisdommen, men in de Nederlanden de Spaansche inquisitie wou invoeren.

Hoewel Granvelle persoonlijk weinig voelde voor een hervorming die zijn belangen niet diende — « Ik ben liever een rijke bisschop dan een kale kardinaal », schreef hij aan een vriend — hield hij een vaste hand aan de verwezenlijking van 's konings plannen. Trouwens het was niet zoozeer tegen het regeeringsprogramma dat de heeren het hadden, dan wel tegen de positie van Granvelle aan wie zij het onhoudbaar wilden maken.

In de herhaalde klachtbrieven die zij aan de Koning sturen onthouden zij zich zorgvuldig de hervorming als zoodanig te bekampen want zij weten dat Granvelle zonder meer, de bevelen van zijn meester uitvoert, maar zij stellen het voor, alsof het juist het optreden van de kardinaal was, die elke pacificatie van de geesten onmogelijk maakte en de hervorming in den weg stond.

De brieven volgen zich op, Montigny galopect naar Madrid om de Koning te overtuigen, Oranje organiseert het verzet in de Staten van Brabant, de heeren weigeren zitting te nemen in de Raad van State en het land wordt overstroomd met paskwillen en schimpteekeningen die den kardinaal belachelijk maken.

Granvelle die toch zijn positie met den dag aan het wankelen voelt, laat, met schijnbare onverschilligheid, de storm boven zijn hoofd waaien. *Durate*, « Houdtstaande » is zijn spreuk, en hij houdt staande, in 1562, in 1563, in 1564, tot op het oogenblik dat, bij monde van de omgekochte Armenteros, de heeren aan Mar-

gareta van Parma diets maken dat Granvelle onderduimsch de Italiaansche belangen der Farnèses dwars zit. Dit is de genadeslag, en ook Armenteros reist naar Spanje, met een brief van de landvoogdesse, die de verwijdering van de kardinaal aanbeveelt.

Na lang te hebben gearzeld, zwicht eindelijk de Koning voor deze eensgezinde oppositie.

Op 13 Maart 1564 verlaat Granvelle de Nederlanden waar hij niet meer zal terugkeeren; Egmont zet hem tot in Luxemburg een koerier achterna om zich te vergewissen of het vertrek wel gemeend is.

In Brussel zingt men :

Adieu Cardinal qui vouliez être quasiment
[adoré,

*Votre crédit est bien diminué,
Quand on t'a fait si brièvement galoper,
Vers Bourgogne sans nullement arrêter.*

... ..
*Las, les dames toutes en général,
Plus n'aurez garde des œillades du Cardinal.*

* * *

Met de verwijdering van Granvelle neemt de poging om in de lage landen op vreedzame wijze een moderne staat te vestigen, een einde. Het is mislukt, en het is mislukt door de oppositie van de hooge heeren. De houding van den adel werd haar op dit oogenblik geenszins ingegeven door nationale motieven; zij was louter reactionnair. Wat Oranje en zijn vrienden beoogden was het herstel van een aristocratische republiek waar de koning niets meer dan de leenheer, de « *primus inter pares* » moest zijn.

In 1565 zijn zij er oogenschijnlijk in gelukt; zij krijgen voor weinige maanden het beleid in handen. Maar weldra zullen zij ook overrompeld worden door nieuwe krachten.

Wat de Lutheraansche hervorming niet vermocht zal het Calvinisme wel vermogen: het volk in opstand te brengen ter vestiging van het Rijk Gods op aarde en zal het land uit de zwakke handen van de groote heeren spoedig naar de anarchie glijden.

Vele edelen, ontmoedigd, onbestand tegen de gebeurtenissen zullen zich weder naar de Koning keeren en zich onderwerpen, de eerste Egmont's zoon; alleen Willem van Oranje, bevaart een klare en nuchtere kijk op de gebeurtenissen, verzaakt aan de pacificatie-politiek, legt, na zijn bekeering tot het Calvinisme het volle gewicht van zijn naam en zijn genie in de schaal en geeft aan den strijd een nieuwe inhoud.

Een nieuwe faze begint waar dezelfde poging als die van Granvelle hernomen wordt onder impuls van het Calvinisme bezielt door Oranje. Zij ook zal mislukken en enkel in het Noorden tot nieuwe staatkundige verhoudingen leiden.

Wij worden voor drie eeuwen lang object van de geschiedenis en de wording der Nederlanden tot twee naties zal stroomen bloed en tranen kosten.

Want, na het vertrek van Granvelle te hebben verhaald, slagen de geschiedschrijvers de bladzijde om, en het nieuwe hoofdstuk luidt: De Burgeroorlog.

* * *

Mevrouwen, Mijne Heeren,

Heb ik, met de onverschilligheid van de annalist, Granvelle gewikt en gewogen? Ik weet het niet.

Ik had het U niet beloofd, maar wel dat mijn betoog gedeeltelijk een pleidooi zou zijn, en U zult het mij hebben gegund want in deze zaal en onder mijne robe is dat niet ongewoon.

De politiek van Granvelle is een mislukking geweest, maar wat mij interesseerde was de perenne beteekenis der denkbeelden waarvan hij zich drager noemde.

Hij was niet een tyran, maar een staatsman die, heeft van hem Hugo Grotius getuigd, in hooge mate de hoedanigheden maar ook de slechte eigenschappen van een staatsman bezat. Een mensch met vele gebreken en zwakheden, geen heilige, maar een mensch van onze tijd. Hij was een moderne mensch en een moderne staatsman en wat hij droomde op te bouwen heeft hij beschreven in een brief aan zijn Koning :

« De vorst moet van de Nederlanden een geheel maken met den titel van Koninkrijk. Om de eenheid te bewerken zal hij een generale wetgeving uitvaardigen en te Brussel resideeren. De algemeene landswetten moeten door het volk goedgekeurd worden en zullen beoogen in de eerste plaats de godsdienstige eenheid te beschermen, doch men zal -angstvallig vermijden het woord en de vorm van de inquisitie te gebruiken die door de inlanders zoo gehaat wordt.

De poorters moeten hun wapens afstaan en de afgevaardigde van de Koning in de gemeenten zullen deel hebben aan het bestuur.

Men moet een sterke marine organiseeren om de handel der natie te bevorderen; vrije handel en algemeene amnestie zullen ertoe bijdragen om deze maatregelen te doen aanvaarden. »

Wanneer men, bij de overweging van deze tekst het godsdienstig probleem in zijn historisch verschiep wil stellen, en beseffen dat het in de 16e eeuw, dezelfde staatsvormende betekenis had, als thans de verdediging der beginselen en waarden die wij verbinden aan de begrippen « Westersche beschaving en democratie », dan klinkt deze verklaring eigenaardig modern en actueel.

Want bij Granvelle, en niet bij zijn tegenstrevers, getuigt de Nederlander Fruin, was het besef voorhanden der rechten van de regeering die de moderne staat op de puinhoopen der middeleeuwsche privilegiën stichten moest en indien hij in zijn opzet was geslaagd, was hier, reeds in de 16e eeuw een machtige natie gegroeid, aan dewelke de onafhankelijkheid spoedig was beloofd en die vermoedelijk de geschiedenis van Europa in andere wegen had gestuurd.

De tekortkoming in zijn visie, de oorzaak van zijn mislukking is deze zelf die het gansche Habsburgsche systeem tot verderf doemde. Vanaf het oogenblik dat de Nederlanden verstrikt geraakten in de wereldpolitiek van Philips de tweede, werden de vooruitzichten op de vreedzame vestiging van de eenheidsstaat bijna hopeloos, omdat de basis van het nationale belang waarop in de andere landen de vorst, met succes, zijn centraliseerend streven kon steunen, verloren ging.

Granvelle kan vergeleken worden met Richelieu, hij had de Richelieu der Lage Landen kunnen worden, maar hij was slechts de Richelieu van een vorstenhuis. Hij zocht maar vond geen land om het met zijn genie te boetseeren, omdat hij geen land te beminnen had. Hij was « van nergens en overal ».

En nochtans komt hem zijn plaats toe in onze geschiedenis en ook heeft voor deze geschiedenis zijn mislukking een blijvende betekenis. Het is een ervaring van het dagelijksch leven dat men vaak te laat gelijk krijgt, omdat men vaak gelijk heeft om andere redenen dan wel diegene die ons tot handelen bewegen. Het is ook ervaring dat duurzame verwezenlijkingen niet geboren worden uit eclatante triomfen maar uit overwonnen nederlagen.

Dat is zoo waar voor onze geschiedenis!

Onze geschiedenis die daardoor wellicht aan « panache » moet inboeten maar zoozeer aan menschenlijke diepte wint. Onze geschiedenis wier rhytmhe daardoor zoozeer is gaan

gelijken op het kloppen van een menschenhart, dan eens vlug, dan weer traag, dan eens vol angst, dan weer in de blijmoedigheid van de herwonnen vrijheid.

Wat ons heeft gemaakt tot een natie is, naar ik meen, de bekwaamheid om tegenspoed te overwinnen, de standvastigheid in de tegenslag, die gawe om, gelijk een tijdgenoot van Granvelle het zoo aangrijpend schreef, Europa's verwondering te wekken « *que ce petit corps puisse tant souffrir* ».

Indien wij zijn deze natie van Europa in deze hoek van de wereld, dan is het omdat noch Granvelle, noch de Zwijger, heelemaal in hun opzet zijn gelukt, maar dat beide, door hun strijd, in evenwicht hebben gehouden die twee machtige denkbelden, waarvan elk van hun voor een deel de drager was : de Staatsgedachte en de Nationale Gedachte.

Aan de eene kant, de klare, nuchtere, schepende kijk op de politieke voorwaarden van het gezag, aan de andere kant de gawe om een volk tot het besef te brengen van zijne waardigheid, van zijn eigen aard en van zijn bestemming in den tijd en in de eeuwigheid.

Daarom geef ik aan die beide overwonnenen, aan die beide vreemdelingen een plaats in mijn visie van het vaderland?

Wanneer wij, menschen van deze tijd, pogen, bij de aanvang van wat wij hopen een nieuwe Renaissance te zullen zijn, de nevelen te doorpeilen die over de toekomst van deze gewesten als een sluiters hangen, dan wellicht, verschijnt een enkel oogenblik voor onze oogen, de purpere schim van de Kardinaal van Granvelle, en van die speelsche lippen hooren wij nog eens die woorden die hij aan zijn meester schreef, die woorden voor dewelke ik U vraag hem tot de onze te rekenen, die woorden, welke in de eeuw van het absolutisme, getuigenis afleggen en de stempel dragen van onze eigen aard en van de betekenis van ons bestaan als natie en als staat :

« Zij dulden geen tyrannen... maar zijn gehecht aan hun natuurlijke vorst; ... en dit land kan niet bestaan tenzij vrij en gelijkelyk voor iedereen, Recht en Gerechtigheid heerschen. »

(1) Fruin : De tachtigjarige oorlog. Deel I. Voorspel.

(2) Block P. J. Willem de eerste, prior van Oranje. A'dam 1920.

*Na deze merkwaardige rede sprak de heer stafhouder Mr Constant SMEEESTERS
het hiernavolgend slotwoord uit.*

Mijnheer de Voorzitter,
Excellentie,
Mijnheer de Voorzitter der Kamer,
Heer Gouverneur,
Dames en Heeren,
Waarde Confraters,

Bij den dageraad onzer moderne tijden, toen onze gilden het toppunt van bloei en voorspoed gingen bereiken, bracht het Ambacht, op zekere feestdagen, de gezellen samen om het meesterwerk van een bedreven vakman te aanschouwen en te bewonderen.

De Fransche revolutie slaagde er echter in, ons oud en beroemd gildewezen weg te vagen. Alleen de Balie ontsnapte aan dezen vernielingsdrang, dank zij een dekreet van Napoleon die nochtans de advocaten niet in het harte droeg, en kon alzoo haar bestaan redden en haar korporatiegeest behouden.

Naar voorvaderlijk gebruik, is heden de Vlaamsche Conferentie feestelijk vergaderd om te luisteren naar, en te oordeelen over het werk van een harer verdienstelijkste en meest welsprekende leden.

Indrukwekkende plechtigheid, voorwaar, waarbij tegelijkertijd de trouwe voortzetting van een traditionneele geplogenheid, het luistergenot naar een mooie rede, de vreugd een jong confrater toe te juichen en de troostende overtuiging dat de jongeren onder ons, het stichtende voorbeeld volgen van deze die hen voorafgingen, onze harten treffen en begeistere.

De bijval die, om Uwe schitterende rede, U, Waarde Confrater, te beurt valt en de toejuichingen dewelke U, bij het einde ervan, zoo algemeen en zoo warm toeklonken, zijn het welsprekendste bewijs dat U het meesterwerk hebt geleverd dat van Uw talent werd verwacht, wat ik passend omzet in de Latijnsche spreuk van Molière: « Dignus es intrare in docto corpore nostro ».

Ik wensch U geluk, Waarde Confrater, om de zeer oorspronkelijke gedachte die U hadt, Uw historisch gegeven onder den vorm eener pleitrede voor te dragen. Deze was, laat het mij zeggen, behendig en kundig opgebouwd, en sterk gedocumenteerd. En zoo naamt U plaats in de rij onzer groote advocaten, en wordt U een ster aan den hemel der Vlaamsche Conferentie, een lid waarvan het schitterend talent haar een gewettigde en eervolle trots is.

Uw verdiensten blinken nog klaarder uit, en komen nog duidelijker aan het licht doordat de

te behandelen zaak niet gemakkelijk te verdedigen bleek en omdat de client waarvan U de verdediging op U naamt geen al te gunstige faam bij het publiek bezit en, over het algemeen maar weinig sympathie geniet.

Doch, het is mij niet mogelijk, zooals U het wellicht zoudt wenschen, het vraagstuk van schuld of onschuld van Uw client aan het oordeel van een Jury te onderwerpen; immers, het geding door U zoo kundig gepleit, is, in werkelijkheid, een verzoek tot herziening van het vonnis door de Geschiedenis geveld, verzoek aan eigen regelen van rechtspleging onderworpen, regelen dewelke U trouwens niet onbekend zijn. Echter vond ik in Uw bundel de arresten niet der Hoven van Beroep en Verbreking dewelke, bij toepassing van artikels 443 en 445, Wetboek van Strafvordering, verklaren dat er reden tot herziening bestond. En indien, desniettegenstaande, ik de zaak toch aan het oordeel der Jury onderwierp, zoo zou ik mij verplicht zien de dames en juffrouwen hier aanwezig te verzoeken de zaal te verlaten, wat weinig hoffelijk zou zijn, en wat ik zeker niet zal doen.

Zodoende, Waarde Confrater, zult U nooit te weten komen of U, ja dan neen, Uw proces gewonnen hebt, doch ten minste, mag uw geweten gerust zijn want, zoo de advocaat geheel zijn plicht volbracht en aan de hem toevertrouwde taak zijn algeheele toewijding besteedde, is zijn rol hiermede afgeloopen en zijn zending geheel vervuld; van dan af, komt de rechter aan het woord en neemt hij heel de verantwoordelijkheid op, tot het uitspreken van een rechtgeaard en eerlijk vonnis.

Trouwens, U deed, ten gunste van Granvelle nog beter dan een pleidooi; U gaaf ons een les van geschiedenis en vaderlandsliefde.

Een van mijn oudste en trouwste vrienden, burggraaf Terlinden, hoogleeraar bij de Leuvensche Universiteit die mijn medeleerling was in de Humaniora en tijdens mijne studies in de Rechtsfaculteit, schreef in een van zijn werken dat, in Europa, sinds twee duizend jaren, het Belgisch volk, met het Grieksch volk het eenige was waarvan de namen werden genoemd.

En ook Gij, Waarde Confrater, herinnert er ons aan, met recht, dat onze nationale eenheid op onverwoestbare pijlers steunt, namelijk, op onzen haat tegen elke dwingelandij vanwaar zij ook moge komen, op onzen onverzettelijken wil te eischen dat Recht en Rechtvaardigheid

zouden heerschen voor iedereen, en tevens op onze kracht alle tegenspoeden te trotseeren en, door onzen onwankelbaren weerstand, de slagen van het noodlot moedig af te schudden en te overwinnen.

Inderdaad, wat deert het ons dat op dezen grond voor welks voortbestaan wij streden, er twee onderscheidene rassen wonen, bezittende beiden hun eigen aard en wezen? Bestaat dit verschil niet eveneens bij de Bretoenen, de Normandiërs en de bewoners van Auvergne? En, hebben ook de Schotten, de Engelschmannen en de Galliërs, niet hun eigen karakter? En is dit verschil in zeden, karakter en taal voor Frankrijk en Groot-Brittannië een beletsel nationaal één te zijn? Integendeel, en wat in 't bijzonder België betreft, putten wij in de eigen karaktertrekken van beide rassen een rijkdom en kracht van zulk gehalte dat noch Granvelle, noch De Stoute, noch de opstellers van het Weensche Verdrag er iets tegen vermochten.

Laat ons dan ook niet trachten deze traditioneele en historische eigenheden weg te werken maar, in de plaats daarvan, geven wij blijk van een breede verdraagzaamheid, van wederzijdsch begrijpen, van samenhoorigheid, vaderlandsche genegenheid en nationale toenadering, zekere politiekers ten spijt, dewelke, in hun blind negativisme, eene onmogelijk te verwezenlijken ideologie aankleven.

Immers, haat, onverdraagzaamheid en vervolging waren nimmer opbouwende elementen doch steeds onruststokende factoren, zaaiers van ellende, wanorde en vernieling.

De wijsheid van Rome, die een keizerrijk wist te stichten, gaf ons hiervan het treffendste voorbeeld: « *Concordia respublicae et crescunt, discordia autem maximae dilabuntur.* »

Het is ons, advocaten, een duren plicht, wij die de leiders van het Nationale leven dienen te zijn, en de beschermers van orde en tucht, deze gedachten te verspreiden en hoog te houden, ja ze zelfs aan dragers van het gezag openlijk te verkonden met den geest van onafhankelijkheid die ons kenmerkt in de volheid onzer diepste overtuiging. Vrij en vrank dienen wij zodoende over het land den weldoenden adem aan te vuren van de breedste verdraagzaamheid, van de stevigste verstandhouding en van de hoogste grootmoedigheid.

Aldus, en op die wijze, waarde Confraters, zullen wij grondig ertoe bijdragen de nationale eenheid sterker te maken en vrede en welvaart aan ons dierbaar volk te verzekeren.

Ziedaar, naar mijn bescheiden meening, wat

Uwe toehoorders onthielden uit Uwe zoo overtuigende rede en dat was dan wel de beteekenis Waarde Confrater, van het zoo algemeen en geestdriftig applaus waarmede zij Uwe verdienstelijk werk begroetten.

Nu wensch ik dat, in de toekomst, de Vlaamsche Conferentie, naar Uw zoo kranig voorbeeld de studie van geschiedkundige problemen zou blijven ter hand nemen.

* * *

Dit was, en daarvan ben ik overtuigd, de wensch en de bedoeling van de twee goede confraters die ons in den loop van het rechterlijk jaar ontvielen, Meester Paul Segers en Henri Picard. Beiden zetelden in den Senaat; beiden ook waren van meening, dat de zending der advocaten niet slechts bestaat als verdedigers van private belangen voor de rechtbanken op te treden.

Juist daarom hebben beide op de publieke arena gestaan ter verdediging hunner wederzijdsche idealen. Beiden hebben op die wijze zich belangloos beijverd de beproevingen en tekortkomingen dewelke ons volk werden aangedaan, te helpen dragen en voor dat volk, ten aanzien van het heele land, den goeden strijd te strijden. En al konden zij verschillen in politieke, staatkundige of wijsgeerige principen, toch was bij hen beiden de wensch en de wil levendig Volk en Land te dienen.

Wij beweenen tegelijkertijd het verscheiden van twee confraters die beiden hun gansche leven wijdden aan onze beroepsbedrijvigheid, en er ook alles voor over hadden, Meesters Georges Fribourg, en Edouard Maeterlinck. De eene als de andere maakte van de studie der handelsgeschillen hunne voornaamste taak dewelke dan ook al hun tijd in beslag nam omdat zij ten volle bewust waren van hunne hoge belangrijkheid. Beiden ook hadden hierbij, eene te waardeeren ondervinding opgedaan dewelke hun een alomgekend gezag en aanzien bezorgde. Beiden, tenslotte, genoten in gelijke mate om hunne eerlijkheid en stiptheid in het volvoeren van hun plicht en genegenheid en sympathie van alle confraters en werden daarom als leden van den Raad der Orde verkozen.

Ook betreuren wij het afsterven van twee nog jonge confraters, Meester Karel Vrints en Meester André Duquenne, dewelke mooie vooruitzichten voor hun verdere loopbaan lieten blijken.

Wij buigen diep, met ontroering en eerbied, voor deze graven want de deugden der afge-

storvenen zijn de sterkte, steun en troost voor de levenden; zij nooden ons, van uit hunne kille graftombe, hunne heerlijke voorbeelden te volgen, en trouw te blijven aan de traditionneele zelfverloochening en arbeidsdrang waarvan zij steeds onbaatzuchtig blijc gaven.

Dit weze de eed die wij heden zweren in bijzijn van de leden der magistratuur en van de hoogwaardigheidsbekleeders dewelke ons de eer deden deze plechtige openingszitting door hunne aanwezigheid op te luisteren.

En ik wensch niet neer te zitten zonder U, dames, juffrouwen en heeren, te hebben verzekerd hoe zeer wij geveid zijn over Uwe zoo talrijke opkomst en hoe hoog wij Uwe tegen-

woordigheid schatten. Echter maak ik er U opmerkzaam op dat de uitnoodiging door U ontvangen alleen de openingsrede van Meester Josse Mertens vermeldt. Dus spreekt zij niet van eene rede van den Stafhouder. Ik laat derhalve de aanwezige magistraten de zorg over, te beslissen of ik een misbruik van vertrouwen, een daad van oneerlijke mededinging, ofwel een eenvoudig rechtsmisbruik heb gepleegd.

Wat mij betreft, ik gevoel mij met reden, vereerd om de aandacht met dewelke U mijne uiteenzetting als dankwoord hebt gevolgd, waarom ik U dan ook uit ganscher harte dank zeg.

RECHTSPRAAK

BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

9 October 1946.

Voorzitter: M. van Soest.

Pleiters: Mrs Jenné (Hasselt) en Van Dievoet E. (Leuven) t./ Marcq R. (Brussel).

I. LEENING ALS WEDERKEERIGE OVEREENKOMST. — VORMVOORSCHRIFT. — UITVOERING (art. 1325 B.W.).

II. PACTUM DE SUCCEDENDO: OVEREENKOMST VAN DE CUIUS MET VERMOEDELIIKEN ERFGENAAM. — NIETIGHEID (art. 1130 B.W.).

III. PACTUM DE SUCCEDENDO: OVEREENKOMST VAN VERMOEDELIIKEN ERFGENAAM MET DERDEN PERSOON. — NIETIGHEID (art. 791 B.W.).

IV. OVEREENKOMST GESLOTEN INTUITU PERSONAE: VOORWAARDE NIET VERVULD.

I. Is een wederkeerige overeenkomst, waarop de vormvoorschriften van artikel 1325 B.W. toepasselijk zijn, de overeenkomst, waarbij een zoon een kapitaal van 30.000 frank aan zijn moeder levenslang in leen afstaat, te nemen uit de erfenis van zijn vader, met het doel en de verplichting voor zijn moeder, om daarmede een bepaald huis aan te koopen en dit niet te verkopen haar leven gedurende, zoodat het bij haar overlijden zal overgaan in vollen eigendom op hem zelf.

II. Een zoodanige overeenkomst is een pactum de succedendo, vermits de moeder aldus een persoonlijke verbintenis aangaat door aan haar zoon, op het door haar aan te koopen huis, een recht toe te zeggen dat eerst werkelijkheid zal worden na haar overlijden (art. 1130 B.W.).

III. Een overeenkomst, waarbij de zoon aan een derden persoon, tegen betaling van 100.000 frank, afstand doet van zijn rechten, voortspruitende uit de voormelde overeenkomst, is op haar beurt een beding nopens een toekomstige erfenis en bijgevolg, eveneens nietig (art. 791 B.W.).

IV. Bovendien is de eerstgenoemde overeenkomst gesloten intuitu personae, in het voordeel van moeder en zoon: is de zoon vóór zijn moeder overleden, zoo is hij nooit eigenaar geworden van het goed en is dus het eigendomsrecht ook niet kunnen overgaan

op den persoon, wien hij zijn rechten heeft afgestaan.

S. en cs. t./ V. en J.

Overwegende dat de eisch, door aanleggers ingeleid, er toe strekt te hooren zeggen voor recht dat het huis met aanhoorigheden en tuin, gelegen te..., hun toebehoort als wettige erfgenamen van wijlen Mevrouw Weduwe L., en dat de verweerders van gemeld goed bezit genomen hebben zonder titel noch recht; bijgevolg verweerders, ieder van hen persoonlijk, te veroordeelen dezen eigendom te ont-ruimen en ter vrije beschikking te stellen van eischers en dezen te machtigen desnoods verweerders te laten uitdrijven door bevoegd ambt; verweerders daarenboven te veroordeelen tot terugbetaling aan eischers, door verweerder J. het bedrag van 6.298,30 frank en door verweerder V. het bedrag van 5.616 frank, welke zij zonder titel noch recht als vergoedingen onvangen hebben voor bezetting van gemeld huis, onder voorbehoud de in den loop van het geding nog te vervallen termijnen te eischen alsmede elke welkdanige vergoeding waarop eischers zouden kunnen recht hebben;

Overwegende dat aanleggers hunnen eisch steunen op hunne hoedanigheid van wettige erfgenamen van wijlen Mevrouw Weduwe L.;

Overwegende dat verweerders, ten einde dezen eisch te ontzenuwen, zich beroepen op twee onderhandsche akten, onderscheidelijk opgesteld den 18 September 1908 tusschen Mevrouw Weduwe L. en haar zoon L. F. en den 28 Mei 1939 tusschen wijlen L. F. en verweerder V.;

Overwegende echter dat eischers, bij besluiten, staande houden dat de onderhandsche overeenkomst van 18 September 1908 nietig is wegens vormgebrek en daarenboven, met de onderhandsche akte van 28 Mei 1939, nietig is als vormende beide een verdrag over eene toekomstige erfenis;

Overwegende vooreerst dat eischers de nietigheid der onderhandsche akte van 18 September 1908 inroepen om reden deze, zooals artikel 1325 van het

Burgerlijk Wetboek het voorschrijft, als wederkeerige overeenkomst, niet opgemaakt zoude zijn in zooveel origineelen als partijen, hebbende een onderscheiden belang en dat ieder origineel geen melding maakt van het aantal origineelen;

Overwegende, dat deze overeenkomst ongetwijfeld wederkeerig is en aan beide partijen verplichtingen oplegt: aan de moeder een bepaalden eigendom te koopen en dezen, haar leven gedurende, niet te verkoopen, aan haar zoon, een bepaalde som geld aan zijne moeder ter hand te stellen ten einde den eigendom aan te koopen en dit bedrag te eischen, mits uitkeering van een jaarlijkschen intrest;

Overwegende dat verweerders ten onrechte opwerpen dat de overeenkomst eenzijdig is en verplichtingen oplegt enkel aan de moeder, daar in werkelijkheid deze, volgens hen, reeds in het bezit zoude geweest zijn van het bedoelde kapitaal, voortkomende van de erfenis van wijlen Mr. L., en haar zoon dus geen geld te geven had; dat in ieder geval de overeenkomst enkel een termijnverbintenis uitmaakt, die slechts verplichtingen medebracht voor de ontleenster;

Overwegende dat deze opvatting in tegenstrijd is met de termen zelve der overeenkomst, die wel degelijk bepaalt dat de zoon een kapitaal van 30.000 frank aan zijne moeder levenslang in leen afstaat, te nemen uit de erfenis van zijn vader, met het doel en de verplichting voor zijne moeder een bepaalden eigendom aan te koopen en dezen niet te verkoopen haar leven gedurende;

Overwegende dat er aldus verplichtingen aangegaan werden door beide partijen;

Overwegende, volgens aanleggers, dat de overeenkomst nietig is in den vorm daar zij niet voldoet aan de voorschriften van artikel 1325 van het Burgerlijk Wetboek;

Overwegende echter dat verweerders opwerpen dat deze nietigheid gedekt is, zooals voorzien in het laatste alinea van artikel 1325 van het Burgerlijk Wetboek, door de uitvoering der overeenkomst; dat zij zich beroepen op verschillende omstandigheden, waaruit zoude blijken dat de overeenkomst nageleefd en het bestaan ervan erkend wordt;

Overwegende dat de melding in een huishoud-register van Mevrouw L. van de betaling van «interessen op het vruchtgebruik van het huis» niet kan weerhouden worden als een bewijs tegen haar in de voorwaarden voorzien bij artikel 1331 van het Burgerlijk Wetboek, maar toch een genoegzaam vermoeden vormt dat het begin van schriftelijk bewijs, dat de onregelmatige akte is, komt volledigen en als dusdanig het bewijs van het negotium daarstelt;

Overwegende trouwens dat uit de omstandigheid dat Mevrouw L. het onroerend goed werkelijk aankocht en het gedurende haar leven niet verkocht, deze zijnde voor haar de hoofdbedingen der overeenkomst van 18 September 1908, het bewijs af te leiden valt dat de overeenkomst inderdaad uitgevoerd is geworden;

Overwegende dat zelfs een gedeeltelijke uitvoering der overeenkomst genoegzaam is en de onregelmatigheden in den vorm dekt (De Page, T. III, nr 805 B, C, D, E);

Overwegende dat de wederzijdsche overeenkomst als dusdanig dient weerhouden en de nietigheid bij gebrek aan vorm wegvalt;

Overwegende dat aanleggers vervolgens opwerpen dat de overeenkomsten van 18 September 1908 en 22 Mei 1939 nietig zijn als overeenkomsten betreffende eene toekomstige erfenis (artikel 1130 van het Burgerlijk Wetboek);

Overwegende opdat er een pactum de succedendo besta, er contractueel dient beschikt te worden over geheel of gedeelte van eene niet geopende nalatenschap, dus nopens een recht dat slechts zal ontstaan bij overlijden van een persoon nog in leven (De Page, T. IX, nr 554 en volgende);

Overwegende dat door de overeenkomst van 18 September 1908 Mevrouw L. zich verbond om, bij middel van het kapitaal haar uitgeleend door haar zoon haar leven gedurende, een bepaald huis aan te koopen te en zich verplichtte dit onroerend goed niet te verkoopen, zoodat het bij haar overlijden zal overgaan in vollen eigendom op haar zoon F. L.;

Overwegende dat aldus Mevrouw L., door wederzijdsch contractt, jegens haren zoon, een persoonlijke verbintenis aanging door hem, op het door haar aan te koopen huis, een recht toe te zeggen dat echter slechts werkelijkheid zal worden na haar overlijden;

Overwegende dat het hier dus geen verbintenis geldt onder voorwaarde of termijn waardoor de zoon een *actueel* recht zoude verkregen hebben op een goed van het patrimonium zijner moeder, maar dat slechts zoude vereffenbaar zijn bij den dood dezer laatste;

Overwegende dat men ook bezwaarlijk in de overeenkomst eene andere wettelijke verrichting, zooals in pandgeving, schuldvernieuwing, in betaalgeving of belofte tot verkoop, kan ontwaren, daar de daartoe wettelijk vereischte voorwaarden niet voorhanden zijn;

Overwegende dat verweerders in de overeenkomst een aankoop van onroerend goed willen zien met enkel recht op vruchtgebruik van de moeder, zoodat deze dus nooit eigenaarster zoude geworden zijn;

Overwegende dat, noch de tekst der overeenkomst, noch het inzicht der contracteerende partijen zulken uitleg wettigt;

Overwegende dat op het oogenblik der overeenkomst Mevrouw L. zelve nog niet eigenaarster was geworden van het goed en zij dus ook niet aan haar zoon eenigen afstand van recht kon doen, krachtens artikel 1599 van het Burgerlijk Wetboek;

Overwegende trouwens dat de overeenkomst zelve behelst, in duidelijke bewoordingen, dat het huis eerst bij overlijden van eerste contractante aan tweeden contractant in vollen eigendom zal overgaan;

Overwegende dat in de akte van aankoop van het huis van 18 September 1908 enkel Mevrouw Weduwe L. als aankoopster verschijnt «pour par l'acquéreuse faire, jouir et disposer de l'immeuble vendu comme de ses propres»;

Overwegende dat in de verkoopsakte van 29 Maart 1943 tusschen verweerders V. en J. erkend wordt dat het beschreven goed aan verkoper overgegaan is door overlijden van Mevrouw Weduwe L.;

Overwegende, zelfs indien in de onderhandsche akte van 18 September 1908 zoude bedongen geweest zijn dat F. L. den naakten eigendom verkreeg, zulk beding slechts tusschen partijen zoude gelden en de zoon enkel bij overlijden zijner moeder een zakelijk recht op het onroerend goed verkreeg en dit erga omnes;

Overwegende dat het recht van F. L. dus slechts een vermoedelijk recht is dat zich enkel hadde kunnen verwezenlijken bij vooroverlijden zijner moeder;

Overwegende dat door onderhandsche akte van 22 Mei 1939 tusschen F. L. en verweerder V. afgesloten, eerstgenoemde, mits de som van 100.000 frank, afstand doet van zijn rechten voortspruitende uit de akte van 18 September 1908;

Overwegende dat vooreerst door de nietigheid van deze laatste overeenkomst F. L., geen enkel recht daarin vervat, op geldige wijze kon afstaan aan derden;

Overwegende dat deze overeenkomst ten andere op haar beurt een beding is nopens een toekomstige erfenis en bijgevolg eveneens nietig is (art. 791 van het Burgerlijk Wetboek), als gesloten tusschen den vermoedelijken erfgenaam en verweerder V. als derde persoon;

Overwegende daarenboven dat, volgens de termen der overeenkomst van 18 September 1908, de eigendom van het aan te koopen huis slechts zoude overgaan op den zoon bij het overlijden zijner moeder;

Overwegende dat F. L. overleden is in October 1939 en Mevrouw Weduwe L. slechts op 16 April 1942;

Overwegende dat aldus de bedongen voorwaarde door zijn vooroverlijden zich niet verwezenlijkt heeft en hij dus nooit eigenaar is geworden van het goed; dat dus het eigendomsrecht ook niet is kunnen overgaan op den persoon van verweerder V.;

Overwegende dat, in de veronderstelling dat de overeenkomst van 18 September 1908 rechtsgeldig geweest ware, er dient nagegaan welke de werkelijke bedoeling der partijen is geweest;

Overwegende dat uit de bewoordingen duidelijk blijkt dat dit contract gesloten is geweest intuïtu personae, in het voordeel van moeder en zoon: voor de moeder den aankoop te kunnen verwezenlijken van het huis met de penningen haar ter hand gesteld door den zoon en voor dezen laatste de zekerheid, bij vooroverlijden van de moeder, den eigendom te verwerven van het goed met de verbeteringen er sindsdien aan toegebracht zonder aanzien van de meerwaarde die de eigendom zal verkregen hebben;

Overwegende dat men bezwaarlijk in den geest der overeenkomst van 1908, de bedoeling eener werkelijke gift zoude kunnen ontdekken van de moeder aan den zoon, maar veeleer de zekerheid voor de moeder dat haar zoon, bij haar overlijden, minstens de tegenwaarde in onroerend goed zoude terugvinden van het kapitaal haar ter hand gesteld;

Overwegende dat men nochtans moet aannemen, zelfs in aanmerking genomen de omstandigheden die de koopkracht van de nationale munt beïnvloed hebben en de natuurlijke waardevermeerdering der onroerende goederen sinds den datum der overeenkomst, dat deze laatste alleszins zeer voordelig

zoude geweest zijn voor den zoon, hetgeen bewezen is door den verkoopprijs van het huis van tweeden verweerder aan eersten verweerder, en het nooit in de bedoeling van Mevrouw Weduwe L. kan gelegen hebben dat deze eventueele voordeelen zouden overgaan tot derde personen die haar volkomen vreemd waren, maar enkel aan haar zoon zouden tegoeed komen;

Overwegende dat de geest en de tekst ten eenen male zulke bedoeling uitsluiten en het zuiver persoonlijk karakter der verbintenis duidelijk doen uitschijnen, ingegeven door de verhouding van moeder tot zoon;

Overwegende dat het onroerend goed bijgevolg aan Mevrouw Weduwe L. heeft blijven toebehooren tot aan haar overlijden en sindsdien haar erfgenamen, de aanleggers van rechtswege in hare plaats getreden zijn;

Overwegende dat het spruit uit de overgelegde bescheiden dat verweerdere onderscheidelijk 6.298,30 frank en 5.616,— frank vergoedingen ontvangen hebben voor de ingebruikneming van het huis; dat zij gehouden zijn tot overlegging dezer sommen;

Om deze beweegredenen:

De Rechtbank.....

Zegt nietig, als zijnde eene overeenkomst nopens eene toekomstige erfenis, de onderhandsche overeenkomst van 18 September 1908 tusschen Mevrouw Weduwe L. en F. L., en deze gesloten den 22 Mei 1939 tusschen verweerder V. en F. L.;

Zegt voor recht dat het huis met aanhoorigheden en tuin, gelegen te, rechtmatige eigendom is van aanleggers en zonder titel noch recht in bezit genomen is geworden door verweerdere;

Veroordeelt ieder van verweerdere persoonlijk om het goed te ontruimen en ter vrije beschikking te stellen van aanleggers binnen de vier en twintig uren van de beteekening van dit vonnis;

Machtigt aanleggers, desnoods door bevoegd ambt, verweerdere er uit te doen drijven met al wie en al wat er zich in zoude bevinden;

Veroordeelt eersten verweerder tot terugbetaling der som van 6.298,30 frank en tweede verweerder der som van 5.616,— frank, door hen onrechtmatig in ontvangst genomen als bezettingsvergoeding van het huis;

Veroordeelt verweerdere tot de gerechtelijke intresten op de door hen verschuldigde sommen en veroordeelt ieder in de helft der gerechtskosten.

CORRECTIONEELE RECHTBANK TE OUDENAARDE

20 September 1946.

Voorzitter: dhr W. de Groote, ondervoorzitter.

Rechters: dhr Ch. Vandevelde en J. De Vriendt.

Openbaar-Ministerie: dhr G. Dierick.

Pleiters: Mrs A. De Riemaecker en Edg. Van Dessel.

VERKEER. — VOORRANG. — KRUISING. — WEGEN VAN ZELDE REEKS. — WEGGEBRUIKER KOMENDE VAN RECHTS. — LINKS RIJDENDE. — OVERTREDING ART. 29, 4° VERKEERSREGLEMENT. — RECHT OP VOORRANG OP GANSCH DE

BREEDTE. — VERANTWOORDELIJKHEID TE VERDEELEN IN DE HELFT.

Bij kruising van wegen van zelfde reeks, heeft de weggebruiker, die van rechts komt, den voorrang, zelfs als hij art. 29, 4° van het verkeersreglement overtreedt en links op den hoofdweg rijdt, daar de weggebruiker van den secundairen weg gehouden is den doortocht over de geheele breedte van den hoofdweg vrij te laten.

Daar de weggebruiker van den hoofdweg inbreuk heeft gepleegd op de bepaling voorzien bij art. 29, 4° van het verkeersreglement, dient hij voor een deel der verantwoordelijkheid in te staan, die op de helft kan bepaald worden.

Verleyen en Ottevaere t./
De Meuleneire en Brouwerij Roman.

Aangezien de beroepen regelmatig zijn in den vorm en tijdig werden ingediend;

Overwegende dat het bewezen is dat verdachte Verleyen, de rechterzijde niet heeft gehouden in de richting van zijn beweging;

Overwegende dat Verleyen, rijdende in de Dijkstraat, ten opzichte van De Meuleneire, welke de Prins Leopoldlaan volgde, van rechts kwam en de Dijkstraat dus als hoofdweg moet beschouwd worden, daar immers bij samentreffing van wegen van dezelfde categorie, of in alle andere niet voorziene gevallen art. 55 van het K. B. van 1 Februari 1934 beschikt, dat de weggebruiker die een wegsplitsing, aansluiting of kruising nadert, zich, ten opzichte van dengene die van rechts komt, gedragen moet als de weggebruiker van den secundairen weg;

Overwegende dat hij, die den secundairen weg volgt, gehouden is, voor hem die over den hoofdweg rijdt, den doortocht over de geheele breedte van den hoofdweg vrij te laten;

Dat tweede genoemde niet kan doen gelden, als omstandigheid die het misdrijf wegneemt, dat eerstgenoemde in strijd met het verkeersreglement verwaarloosd heeft de uiterste rechterzijde te volgen;

Overwegende dat het niet toegelaten is in een algemeene wetsbepaling een onderscheid te maken, waarvan de doeltreffendheid aan den wetgever niet heeft kunnen ontsnappen en waarvan hij op stilzwijgende wijze is afgeweken (Verbr. 20 ec. 1937, P. 1934, P. I. 384; Verbr., 2 Mei 1938, P. 1938, I, 51);

Overwegende nochtans dat de omstandigheid waarbij de geleider van de hoofd baan op het oogenblik der botsing, inbreuk heeft gepleegd op de bepaling voorzien bij art. 29, 4° van de wegcode, waarbij het den weggebruiker voorgeschreven wordt de uiterste rechterzijde op de splitsingen en aansluitingen te houden, voor gevolg heeft hem voor een deel der verantwoordelijkheid van het ongeval te doen instaan; (Arrest Verbr. 10-12-1937, supra cit.);

Overwegende dat het billijk voorkomt deze aansprakelijkheid voor de burgerlijke gevolgen van het ongeval in hoofde van iedere verdachte op de helft te bepalen;

VREDEGERECHT TE EKEREN

13 Juni 1946.

Vrederechter : M. H. Aerts.
Pleiter : Mr R. Victor.

OPEISCHING VAN EIGENDOMMEN VOOR GETEISTERDEN.

Wanneer art. 9 der besluitwet van 21 December 1945 zegt dat het besluit van 17 November 1944, waardoor maatregelen worden voorgeschreven voor het huisvesten van personen die tengevolge van oorlogsomstandigheden over geen woonst meer beschikken, bedoelt zulks dat vanaf 1 Maart 1946 de gemeenteverhuden en provinciale hoofden van den dienst der gemeentewerken ophouden het recht van opeiseming uit te oefenen van gebouwen of gedeelten van gebouwen, doch anderzijds dat de opeiseringen bevolen vóór 1 Maart 1946 geldig in al hun gevolgen blijven voortbestaan.

Ureel t/Ceuppens.

Gehoord partijen in hunne gezegden en middelen,

Aangezien de vraag strekt tot het hooren zeggen voor recht dat verweerder de plaatsen in het huis te Schoten, Heidebloemstraat 19, betreft zonder eenig recht noch titel; bijgevolg tot het zien en hooren veroordeelen van verweerder om deze plaatsen te verlaten en te ontruimen en ter vrije beschikking van aanleggers te stellen binnen den tijd door Ons, Vrederechter, te bepalen;

Aangezien verweerder de ontvankelijkheid van aanleggers eisch niet betwist;

Aangezien ten gronde aanleggers voorhouden dat tweede aanlegster, dame Ureel, geboren Wouters Martha, eigenares is van het huis te Schoten, Heidebloemstraat 19; dat dit huis opgevorderd is geworden door het gemeentebestuur van Schoten en verweerder er met toestemming van gezegd gemeentebestuur zijn intrek heeft genomen; dat de besluitwet van 21 December 1945 voorziet dat alle opeischingsbevelen gesteund op hooger genomde besluitwet, ophouden in dato van 1 Maart 1946; dat verweerder bijgevolg zonder eenig recht noch titel in den eigendom van tweede aanlegster gehuisvest blijft en het hoogdringend is dat zijn uitdrijving bevolen worde;

Aangezien de regelmatigheid van de opeiseming van tweede aanlegsters goed ten einde huisvesting aan verweerdgers gezin te verschaffen niet betwist wordt;

Aangezien het door aanleggers ingeroepen artikel 9 der besluitwet van 21 December 1945 weliswaar zegt dat het besluit van 17 November 1944, maatregelen voorschrijvend voor het huisvesten van personen die tengevolge van den oorlog geen woonst hebben, op 1 Maart 1946 ingetrokken wordt, doch dat het blijkt uit den inhoud van een omzendbrief uitgaande van den heer Minister van Oorlogsschade, welke gericht werd aan de heeren Provincie-gouverneurs en Directeurs van de Provinciale Diensten voor oorlogsschade (Belgisch Staatsblad 1 Maart 1946, blz. 1766), dat voormeld artikel 9 van de besluitwet van 21 December 1945 moet begrepen worden als beduidend dat vanaf 1 Maart 1946 de

NOTA. — Zie « De Wetgeving op het Wegenverkeer », door Mr R. Erkens, Nrs 878, 879 en 884.

gemeente-overheden en provinciale hoofden van den dienst der gemeentewerken ophouden het recht van opeiseling uit te oefenen op gebouwen of gedeelten van gebouwen, doch dat anderzijds de opeischingen bevolen vóór 1 Maart 1946 geldig in al hun gevolgen blijven voortbestaan;

Aangezien hieruit volgt dat de opeiseling van tweede aanlegsters goed, dewelke geschied is door het gemeentebestuur van Brasschaat vóór 1 Maart 1946, ingevolge het recht haar toegekend door de besluitwet van 17 November 1944, geldig in al haar gevolgen ten voordeele van verweerder blijft voortbestaan;

Aangezien artikel 9 der besluitwet van 21 December 1945 enkel en alleen voor doel heeft gehad het recht van opeiseling van gebouwen en gedeelten van gebouwen te onttrekken aan de gemeente-overheden en de provinciale hoofden van den dienst der gemeentewerken om dit recht luidens artikel 10 van gezegd besluit over te dragen aan den heer Minister van Oorlogsschade of zijn vertegenwoordigers, met dien verstande nochtans dat al de opeischingen, welke op regelmatige wijze geschied zijn vóór 1 Maart 1946, van kracht blijven;

Aangezien dit alles niet ernstig door aanleggers kan worden tegengesproken en het Ons ten andere onaanneembaar zou toeschijnen dat de wetgever, na eerstens zich verplicht te hebben gezien de noodige schikkingen te treffen om onderdak te verleen aan massa's oorlogsgeteisterden, opeens en

na het verloop van slechts enkele maanden tijds, gedurende dewelke het volstrekt onmogelijk is geweest aan den heerschenenden woningnood te verhelpen, tot het besluit zou komen dat deze maatregelen voor de toekomst zonder uitwerksel moeten blijven en dat de eigenaars terug de volledige vrije beschikking van hun opgeëischte eigendommen, waarin huisgezinnen van geteisterden ondergebracht zijn, moeten verkrijgen, hetgeen noodzakelijkerwijze voor gevolg zou hebben dat een reeks van deze personen, welke door de oorlogsgebeurtenissen reeds zoo zwaar beproefd zijn, omzeggens onverwacht op straat zouden kunnen gezet worden;

Aangezien bijgevolg aanleggers ten onrechte beweren dat verweerder in den eigendom van tweede aanlegster verblijft zonder recht noch titel en hun eisch in uitdrijving ongegrond is.

Om deze redenen :

Wij, Homer Aerts, Vrederechter van het kanton Ekeren, bijgestaan door Florimond Maes, Griffier van dit rechtsgebied; alle andere tegenstrijdige besluiten van de hand wijzend en recht doende tegensprekelijk en in eersten aanleg; verklaren den eisch van aanleggers ontvankelijk, doch ongegrond; wijzen er hen van af en zeggen dat de kosten des gedings ten hunne laste zullen blijven;

Zeggen dat de artikelen 2, 30, 34, 37 en 41 der wet van 15 Juni 1935 in acht genomen zijn geweest.

WETGEVING

Het vraagstuk van het incivisme en van de repressie

Ten einde onze lezers volledig te documenteeren over dit zoo belangrijk vraagstuk geven wij hierna het gedeelte van het verslag der Kamercommissie van Justitie, opgesteld door den Heer volksvertegenwoordiger Lambotte, dat handelt over de tegenwoordige stand der repressie.

Wederopleiding en herclassering van de incivieken.

HOOFDSTUK I.

Voorwoord.

§ 1. — *Vóór 10 Mei 1940, voerde de Staat geen politiek van burgerlijke opvoeding.*

Wanneer men inlichtingen tracht te verzamelen over civisme of burgertrouw, dan valt het dadelijk op dat er dienaangaande nagenoeg geen materialen voorhanden zijn.

Terloops, wordt het woord door den eenen of anderen auteur gebruikt of wordt er aan herinnerd door een bepaald denker; doch nergens vindt men een bevredigende bepaling ervan. Dient de uitleg daarvan gezocht in de bewering van Littré die zegde dat het is « een neologisme, hetwelk voor de eerste maal in 1835 voorkwam in het woordenboek van de Academie »? Aldus drukt Jausselin zich uit in « L'Ecole du civisme ».

Is het om die reden dat, vóór 10 Mei 1940 — wij moeten dit openhartig bekennen — noch het woord,

noch de deugden die het vertolkt, bij ons niet bijzonder in eer werden gehouden?

In de redevoering die hij heeft uitgesproken tijdens de plechtige zitting van het Krijgshof, op 17 September 1946, drukte de Auditeur-generaal, Ganshof van der Meersch, zich dienaangaande uit als volgt :

« Is het zelfs niet noodig, den moed te hebben zich af te vragen of, onder de omstandigheden die het incivisme in de hand hebben gewerkt, naast de machtige en behendige methoden van den vijand, naast de lafheid en het belang, niet het in gebreke blijven diende gerekend van den Staat wat het onderwijs in de burgerlijke en zedelijke opvoeding betreft : gebrek aan leerstelling, gebrek aan eenheid in de beginselen die er de leiding van zouden moeten hebben en die nochtans gemeen zijn aan allen die zich beroepen op het nationaal bewustzijn... »

Deze beoordeelingen worden door de feiten bevestigd.

Vóór dezen oorlog, heeft de Staat er niet voor gezorgd, bij de massa medeburgers, den vaderlandschen zin en de vaderlandsche fierheid in te prenten. Door zijn rol als beschermer van het gezin, kon hij nochtans de onontbeerlijke atmosfeer scheppen voor de ontluiking van de burgerlijke deugden. Door het toezicht

op de schoolprogramma's, kon hij een onderwijs verzekeren waardoor de toewijding en de gehechtheid aan het vaderland werden verheerlijkt, en de initiatieven, de instellingen, de groeperingen begunstigen die zich tot taak hadden gesteld bij de burgers de liefde voor hun land op te wekken.

In stede daarvan, leerde men de kinderen de minst met de historische waarheid overeenstemmende strophen uit de «Brabançonne» zingen.

Onze geschiedenis werd slecht aangeleerd. Met de kennis van onze nationale instellingen, was slechts de elite vertrouwd; zij kwam, slechts in het bereik van de massa onder het uitzicht van een beteugelingswet, genaamd: «Wet betreffende de verdediging van de Nationale instellingen», en waarvan de datum, 22 Maart 1940, als de erkenning uitmaakt, door den Staat, van zijn in-gebreke-blijven op het gebied van de burgerlijke opvoeding. Een beteugelingswet terwijl wij behoefte hadden aan burgers beziel met den wil om hun vaderland te verdedigen omdat zij het kenden en daarom liefhadden.

§ 2. — *Bij den Franschen wapenstilstand werd aan de Belgen geen enkele onderrichting gegeven.*

Door de afwezigheid van iedere politiek van burgerlijke opvoeding, bevond de Belgische burger zich in een toestand van minderwaardigheid, vooreerst om den schok van den inval op te vangen en, vervolgens, om de beproeving van de bezetting te doorstaan.

Zeker, de spreuk der Ouden: «Al wie het hart op de rechte plaats draagt, heeft het vaderland lief», blijft waar. Maar bij de ontreddering, ten gevolge van de militaire rampen, voegde zich nog de verwarring van de door de toenmalige Regeering gegeven richtlijnen.

Wij herinneren ons de verslagenheid en de wanhoop van zoovelen onzer medeburgers, en van de besten.

De militaire ineenstorting hadden hen minder geschokt dan de verklaringen, vol berusting en zonder hoop, van onze Regeerders.

Men herinnere zich de wachtwoorden door den heer Pierlot, op 21 Juli 1940, te Vichy, gegeven aan de naar Frankrijk uitgeweken Belgen: «Gij keert naar België terug met het verlangen, met den wil om uw werk, uw gedachten en uw hart te wijden aan zijn herstel. Wij hebben ons, met dat doel, in verbinding gesteld met de bezettende overheid...»

Van zijn kant ondertekende de heer Minister Balthazar een brief, aan de Duitse overheden gericht, waarin stond: «De Minister van Economische Zaken heeft de eer aan de Duitse overheden te vragen, toelating te geven tot den terugkeer in België van den heer X..., wiens tegenwoordigheid van dien aard is dat ze de herneming van het economisch leven in de hand zal werken.»

Op 8 Juni 1940, verschenen op de muren van de stad Brussel plakbrieven, die de handtekening droegen van den heer Van de Meulebroeck en waarop men kon lezen: «Het is volstrekt noodzakelijk, dat de bedrijvigheid in België zoo spoedig mogelijk worde hervat...» (Parlementaire Handelingen nr 99, vergadering 29 Augustus 1945, blz. 634).

Van alle kanten, werd dezelfde raad gegeven: keer terug — ga weer aan het werk.

De voorzitter van een groote politieke partij steunde die adviezen met zijn gezag en ging over tot hatelijke verwezenlijkingen: hij maakte de politiek van den vijand tot de zijne en noodigde zijn vrienden en de gansche bevolking uit tot de nieuwe orde toe te treden.

Wanneer men de teksten herleest van de besluiten, die door de Ministers in Frankrijk, tusschen 28 Mei

en 29 Augustus 1940 werden genomen, begrijpt men nog beter de ontreddering van een tijdperk, dat rijk was aan tegenstrijdigheden en arm aan beslissingen.

Op 28 Mei 1940, stelt een te Poitiers genomen besluit de onmogelijkheid voor den Koning vast om te regeeren.

Een ander besluit van denzelfden datum, wijziget het formulier van uitvoering der arresten en vonnissen van de Hoven en Rechtbanken, der beschikkingen, gerechtelijke bevelen en alle akten van dadelijke uitwinning (dit besluit werd overigens nooit door de Hoven en Rechtbanken in België toegepast).

Een op 10 Juni 1940 te Poitiers genomen besluit, bepaalt het door het decreet van 20 Juli 1831 voorgeschreven eedformulier, maar op 23 Augustus 1940, te Vichy, wordt alles veranderd, en de besluiten van 28 Mei en van 10 Juni 1940 worden ingetrokken.

Onze ministers werden meegesleurd in dien fantastischen maalstroom van gebeurtenissen waartegenover zij machteloos stonden, en waarvan zij de speelbal werden, nog slechts reagerend volgens hun gemoedsbewegingen.

En, alsof de datum, die voor den verjaardag der nationale feesten is voorbehouden, waarlijk door een regeeringsdaad moest verenigd worden, schaft een te Vichy op 14 Juni 1940 genomen besluit de vóór 1 Juni 1940 opgerichte krijgsraden te velde af, om er nieuwe in te richten.

Men begrijpt heel goed de afschaffing van de vóór 1 Juni 1940 opgerichte krijgsraden. Tijdens den achttiendaagschen veldtocht hebben zij overigens niet gezeteld. Op 10 Mei 1940, hetzij 10 dagen vóór de capitulatie, liet het krijgssauditoraat het leger in den steek en nam de wijk naar Frankrijk met wetboeken en bagage.

Maar wat alle gezond verstand schijnt te tarten, is het feit dat nieuwe krijgsraden werden opgericht, die zoozeer de kluts kwijtraakten, dat zij zelfs soldaten, die het Belgisch leger verlieten om zich bij de R.A.F. te vervoegen, vervolgden en wegens desertie veroordeelden.

Dit zijn, in het kort, de geschiedkundige feiten die een duidelijk beeld geven van de verlatenheid waarin onze landgenooten zich bevonden.

De bezetter die, ditmaal, zijn wapens heeft herzien en zijn propagandamiddelen aangepast, vleit nu eens, en werpt zich dan weer op tot grootmoedig beschermers van de zwakken, die door de vluchtende en naar Frankrijk uitgeweken overheden op het slagveld van België aan hun lot waren overgelaten. De vijand voelt zich sterk door zijn verpletterende overwinningen en noodigt de Belgen uit zich weer aan het werk te zetten. Slecht voorbereid op dit contact met den bezetter, heen en weer geslingerd, zonder onderrichtingen — of liever, slechts slechte onderrichtingen ontvangen hebbend —, wordt de Belgische burger een gemakkelijke prooi voor de Duitse propaganda, bijgestaan door enkele verraders die, reeds vóór de bezetting, gemeene zaak met den vijand hadden gemaakt.

De Belgische bevolking was aan den vijand overgeleverd, zonder andere verdediging dan haar zelfbewustzijn, zonder andere leiding dan deze die zij in zich zelf vond.

Aldus kan men een verklaring vinden voor vele dwalingen, vele misstappen.

Een massa verdwaalden, die niet werden beschermd tegen hun zwakheden, noch voorgelicht door diegenen die deze taak dienden te vervullen.

En ondanks dit alles, heeft de overgroote meerderheid van de Belgen op prachtige en waardige wijze weerstand geboden aan den bezetter.

§ 3. — *Onbekwaamheid vanwege de Regeering van 1945 om de bestraffing te verzekeren.*

Men mocht de hoop koesteren, dat de Belgische Regeering te Londen, rekening houdend met de lessen van 1940, op krachtdadige, omzichtige en koelbloedige wijze zou overgaan tot de inrichting van de bestraffing.

Dit is geenszins het geval geweest.

Tijdens zijn interpellatie tot den Minister van Justitie, drukt de achtbare Senator, de heer Pholien, zich op 29 Augustus 1945 in den Senaat uit als volgt: «Zoo U het toelaat, zal ik U twee paragrafen voorlezen uit den tekst van het verslag dat ik, einde 1942, naar Londen heb gestuurd: De bestraffing plaatst België vóór het ernstigste vraagstuk van binnenlandsche politiek dat het ooit heeft gekend? Waarom?...

Wegens het groote aantal schuldigen; wegens de buitengewone schakeeringen welke die schuld vertoont, gaande van den eigenlijken en niet te verontschuldigen geest van verraad tot de nagenoeg vergeeflijke zwakheid, met daartusschen de toerekenbaarheid van bepaalde feiten ingegeven door den wensch het minste kwaad te doen of nog door een verkeerde diagnose in verband met wat nuttig moest zijn voor het land of ook nog door het zinsbedrog van een hatelijk ideaal of door den wensch een materieelen nood te lenigen.

Wat aan het vraagstuk een pijnlijk uitzicht zal geven, is het feit dat zekere daden, die identiek zijn in hun uiting, bij de eenen uitgaan van een verradersgeest, bij anderen, van de zucht naar winstbejag of comfort, bij sommigen van een edelmoedigen geest, bij anderen van een beoordeelingsgebrek, dat het gevolg is van de geestesverwarring; bij velen, van den onvoorzien aard van een toestand die, naar het woord van Napoleon in zijn proclamatie in de golf van Juan «de menschenlijke organisaties heeft voorbijgestreefd», en, ten slotte, laten wij het bekennen, ten gevolge van de ordewoorden van de verantwoordelijke autoriteiten.»

Ik schreef verder:

«Maar onder de te vermijden klippen stippen wij aan:

1° het gevaar voor een te zachte bestraffing die ten gevolge zou hebben het nationaal gevoelen te ontzenuwen en de ontluiking in de hand te werken van private wraaknemingen en burgeroorlogse bewegingen;

2° het gevaar voor een te veralgemeende bestraffing, die tot uitslag zou hebben, het land van zijn elites te berooven, terwijl de vervangings-elementen zich nagenoeg niet hebben ontpopt;

3° het gevaar voor een te hardvochtige en onhandige bestraffing, die, door werkelijke of schijnbare martelaars te maken, tot uitslag zou hebben, bij de in het algemeen evenwichtige Belgische opinie een reactie uit te lokken, van dien aard dat een gedeelte van de schuldigsten zou ontsnappen;

4° het gevaar dat men, tegenover het buitenland, de Belgische natie zou voorstellen als hebbend, in haar geheel, tekortgekomen aan vaderlandsliefde, en aldus bij de zegevierende mogendheden het dogma zou verzwakken bestaande in de noodzakelijkheid van een onafhankelijk België.

Die gedachten, Mijne Heeren, heb ik overwogen; ik herlees ze na drie jaar, na de gelukkige gebeurtenissen die ons tot de bevrijding hebben geleid. Ik heb er geen zin aan te veranderen.»

Het zijn gezegden die steunen op het gezond verstand en die de beginselen vereenigen van een redelijke politiek bij het vervolgen van de misdrijven die werden gepleegd bij gelegenheid van den oorlog.

Maar men heeft er geenszins rekening mede gehouden. En, zooals de achtbare Senator zegde, is zijn

verslag verloren gegaan met gansch de documentatie die niet van gepatenteerde zegsmannen kwam.

In feite, heeft de Regeering van Londen, bij besluit van 26 Mei 1944, hetwelk de bewoordingen overnam van de wet van 19 Juli 1934, aan de militaire rechtsmachten opgedragen, kennis te nemen van de misdaden en wanbedrijven die bij gelegenheid van den oorlog tegen de uitwendige veiligheid van den Staat werden gepleegd.

Dit was een vergissing, aangezien, door het feit, dat de militaire rechtsmachten in België niet meer bestonden, deze, geheel en al, dienden ingericht.

Het personeel der krijgsauditoraten werd aangeworven zonder waarborg wat zijn bevoegdheid betrof.

Men heeft aldus jonge substituten van den Krijgsauditeur gezien, zonder beroepsvorming noch ondervinding, die ter terechtzitting de gezamenlijke bevoegdheden in handen hadden van den Procureur des Konings, van den Onderzoeksrechter, van de Raadkamer, van het Openbaar Ministerie.

Men heeft snel willen te werk gaan, men is dwars door alles heen gegaan.

Zooals op 10 Mei 1940, is men zonder onderscheid noch doorzicht overgegaan tot aanhoudingen.

Bij den inval van het land, is mij het geval bekend van een ambtenaar die werd aangehouden, onder voorwendsel dat zijn vrouw van Duitschen oorsprong was, doch deze laatste werd niet verontrust. Een held uit den vorigen oorlog, die de achting van zijn medeburgers genoot, werd ook in hechtenis genomen. Een derde, die het ongeluk heeft denzelfden naam te dragen, wordt het slachtoffer van die homonymie en maakt, evenals de twee vorigen, de ontruiming naar Frankrijk, in beestenwagens mee. Zij worden bevrijd door den opmarsch der Duitsche legers en kwamen terug naar België waar zij zich gedurende den heelen oorlog onberispelijk gedragen. Desondanks wordt de eerste bij de bevrijding opnieuw aangehouden, en gedurende verscheidene weken opgesloten, onder voorwendsel dat zijn vrouw van Duitschen oorsprong is. Ook dit maal werd zij niet aangehouden.

De vervolging van de misdrijven door de krijgsgerechten was een vergissing, daar zij het land onderwierp aan een regime van Schotsche stortbaden. Men heeft een geheime en eenzijdige rechtspleging ingesteld zooals men er nooit in België heeft gekend. Menschen worden aangehouden, vervolgens vrijgelaten. De openbare opinie begrijpt er niets meer van. Inderdaad, zoo men iemand aanhoudt, dan is dit omdat hij schuldig is; zoo men hem vrijlaat, dan wordt dit als een gunst beschouwd.

De lichtzinnigheid waarmede overgegaan werd tot sommige aanhoudingen is een van de factoren die het meest hebben bijgedragen tot het ondermijnen van het aanzien van het gerecht in de oogen van de openbare opinie, zonder rekening te houden met de gevolgen welke die maatregelen konden hebben voor de eer van de personen die er het slachtoffer van waren.

Door aan de militaire rechtsmacht de overtredingen toe te vertrouwen die tegen de veiligheid van den Staat werden gepleegd, werd een vergissing begaan, daar wij beschikten over een korps rechters dat beter was voorbereid, rijper was aan ondervinding en, ik ben geneigd het te zeggen, gansch aangewezen om die reusachtige taak van de bestraffing in handen te nemen.

Gewis dient hulde gebracht aan den goeden wil en aan de toewijding van de Krijgsauditeurs, die voor een onmetelijke taak werden gesteld. Doch dit doet niets af van de voorafgaande bemerkingen.

Aan de militaire rechtsmacht, diende de bevoegdheid gelaten om de militairen te vonnissen, binnen de grenzen van haar normale bevoegdheden, met toevoeging

van de spionage-aangelegenheden. Doch wij zijn van meening, dat de krijgsauditeurs en het krijgsgerecht geen voldoende bekwaamheid bezitten om de politieke en economische misdrijven te vonnissen.

Kortom, zoo de Belgische burger vóór 1940 geen burgerlijke opvoeding heeft ontvangen en, ten tijde van de ramp, niet werd ingelicht over de onder de bezetting te volgen gedragslijn, dan mag ook nog worden gezegd, dat bij de bevrijding geen enkele algemeene politiek bestond tot regeling van de bestraffing.

§ 4. — De uitslagen.

Ondanks al die leemten, hebben de krijgsraden hun taak voortgezet. Een belangrijk werk werd volbracht. Talrijke krijgsraden hebben hun laatste terechtzitting gehouden.

Op 15 September 1946, telde de bevolking van onze strafgevangenen 29.362 incivieken, waaronder 27.255 mannen en 2.107 vrouwen. Daaronder waren, op dien datum, 183 terdood veroordeelden, waarvan de straf in kracht van gewijsde was gegaan (179 mannen en 4 vrouwen), 8.694 veroordeelden voor misdaden, waaronder 8.345 mannen en 344 vrouwen. 6.257 veroordeelden tot correctionele straffen zijn onderverdeeld in 5.417 mannen en 840 vrouwen.

Ten slotte, bestond de bevolking van de doorgangshuizen uit 781 mannen en 8 vrouwen.

In de arresthuizen bevonden zich 12.533 mannen en 906 vrouwen, hetzij gedetineerden, of veroordeelden, waarvan het beroep of de voorziening in verbreking aanhangig was.

Bij deze opsomming, dient een vaststelling gedaan.

Bij de bevrijding, werden meer dan 70.000 Belgen aangehouden.

Het lijkt geen twijfel, dat onder dit aantal, voor een ruim deel, de geïnterneerden voorkomen, die krachtens het besluit van October 1918 in hechtenis werden genomen en trapsgewijze opnieuw werden vrijgelaten. Doch hoevelen onder die personen werden niet ten onrechte aangehouden en slechts verscheidene weken, zelfs verscheidene maanden na hun aanhouding, terug in vrijheid gesteld, zonder een andere mogelijkheid te hebben om hun onschuld aan het publiek te bewijzen dan het vertoon van een vrijgeleide, afgeleverd door den krijgsauditeur of door de administratieve commissies, en waarvan de waarde, dit dient gezegd, als blijkt van eerherstel verre van voldoende is.

Op het huidig oogenblik, drukken nog op velen van die onschuldigen de verdenkingen van de openbare opinie, die er zich over verwondert dat de belanghebbenden niet vervallen werden verklaard van hun burgerlijke en politieke rechten. Wij zullen nog lang dien kanker in ons binnenste dragen. En, ten slotte, wordt aldus het vertrouwen geschokt van den rechts-onderhoorste ten opzichte van het gerecht.

Om volledig te zijn en om den omvang aan te toonen van de ingestelde gerechtelijke onderzoeken en vervolgingen, past het er op te wijzen, dat 310.000 dossiers met aantekeningen werden voorzien.

Talrijke personen werden van rechtsvervolging ontslagen, tienduizenden rechtzaken werden zonder gevolg gerangschikt, inzonderheid in zake economische collaboratie (van 1 Augustus 1945 tot Mei 1946, werden 53.190 dossiers zonder gevolg gerangschikt).

Maar zoo men het op een zeker oogenblik zal aandurven te schrijven, in welke ongelooflijke omstandigheden rechtzaken werden ingeschreven, dan zal niemand, in die buitensporigheid, het Belgische volk willen zien, dat in zijn geschiedenis bekend staat voor zijn gezond verstand en zijn gematigdheid.

Repressie was noodzakelijk. Het mocht niet gebeuren

dat de aanvoerders, de leiders, de wervers, de verklikkers, de medeplichtigen aan de wreedheden en brutaliteiten van den vijand op onze medeburgers, de leveranciers van de vijandelijke legers — met dien verstande dat daarvan een juiste en rechtvaardige bepaling werd gegeven — aan een strenge en verdiende bestraffing zouden ontsnappen.

Maar wij zijn van oordeel, dat men door de veroordeeling ter dood of tot levenslang, zooals dit het geval is geweest voor N.S.K.K.-ers, arme drommels die door ellende en onwetendheid werden gedreven, de maat heeft overschreden.

76.000 vervolgingen werden ingesteld wegens militaire of para-militaire medewerking: S.S., N.S.K.K., Fabriekswacht, enz.

Onder die 76.000 collaborateurs, bevindt zich een zeker aantal ellendelingen die door een meedoogenloze repressie dienen getroffen.

Maar daarnaast, blijft nog de groote massa.

Wat gaan we er mede doen? Als leden van het Deutsche leger, dienen zij als krijgsgevangenen in hechtenis gehouden. Maar eens zal die hechtenis een einde nemen.

Als leden van de Belgische gemeenschap, die zij, in verschillende graden verraden hebben, worden zij gestraft. Maar voor de meerderheid onder hen zal die straf eens een einde nemen, zoo zij niet reeds afgevoerd is.

Wat gaan wij er mede beginnen? Het is een geweldige last!

Men moet vermijden in den schoot van het land een kern van onregeerbaren te vormen, die een voortdurende bedreiging voor onze maatschappij zou zijn.

Daar ligt gansch het vraagstuk der heropvoeding en reclasseering der incivieken.

Moge de Staat, ditmaal ten minste, het vraagstuk meester blijven, dat onze regeerders er werk van maken.

Wij hebben geen politiek gehad van burgerlijke opvoeding, geen algemeene repressiepolitiek, « reddten wij wat er nog te redden is », door het nastreven van een vast omlijnde politiek inzake heropvoeding en reclasseering der incivieken.

HOOFDSTUK II.

Heropleiding en reclasseering van de incivieken.

Een voorafgaande opmerking is hier aangewezen.

Het vraagstuk van de heropleiding en de reclasseering van de incivieken dient niet beschouwd als een verborgen en huichelachtige amnestiemaatregel.

Het is, integendeel, daar men vooral dient te voorkomen dat men op een dag over amnestie zou durven spreken, dat maatregelen dienen genomen om ze onmogelijk te maken.

Waarom dient, te allen prijze, een amnestiewet te worden uitgesloten?

Eenvoudig omdat, door die wetgevende daad aan de geamnestieerde feiten hun uitzicht van misdaad of delict wordt ontnomen, de strafgevolgen er van worden uitgewischt, de ingestelde vervolgingen vervallen, alle nieuwe rechtsvervolgingen onmogelijk worden gemaakt en alle uitgesproken veroordeelingen worden teniet gedaan. Met andere woorden, wat het gebied betreft waarover wij het bijzonder hebben, zou amnestie gelijkstaan met te zeggen, hetzij dat de wetgever zich heeft vergist door als misdaden en wambedrijven de geamnestieerde feiten te bestempelen, hetzij dat de rechterlijke macht aan haar taak is tekort gekomen bij de toepassing van de wet.

De genademaatregel zou worden beschouwd als een teken van zwakheid, waardoor de slechten zouden

worden aangespoord en de goede en getrouwe burgers worden ontmoedigd.

De heropleiding en reclasseering maken een werk uit, dat waardig is voor het vaderland. Het is een werk dat bij de massa medeburgers een verheven opvatting van burgertrouw en vaderlandsliefde laat onderstellen.

Al diegenen die begaan zijn om 's lands toekomst, ontdaan van alle politieke of partijdige bijbedoeling, en die dit vraagstuk hebben voor ogen genomen, zijn het eens om te verklaren, dat de verbetering van de schuldigen en hun eerherstel een taak is waarvoor de maatschappij geen gebrek aan belangstelling mag betoonen.

De betreurde Louis Braffort, onze vereerde stafhouder, vermoord door verraders die in dienst stonden van den vijand, schreef in zijn « *Essai de Contribution à l'Evolution du Droit* (Larcier, 1929, blz. 27) :

« Het behoeft geen betoog, dat de beteugelende macht van de maatschappij niet verder mag reiken dan het doel waardoor zij zelf wordt gerechtvaardigd. Derhalve, moet het tijdelijk welzijn de norm blijven, of, met andere woorden, de voorwaarde en de maat, in acht te nemen bij het bestraffingswerk. »

Daar, anderzijds, de maatschappij een *menselijke* instelling is, en geenszins een stoffelijk organisme, kan de repressie slechts worden doorgevoerd op een menselijke wijze, dit wil zeggen volgens de psychologische en morele wetten die ten grondslag liggen aan elke menselijke bedrijvigheid, private of openbare. De repressie moet derhalve geleid worden met begrip en voorzichtigheid, rekening houdend met de hoogere grondbeginselen van rechtvaardigheid, billijkheid en naastenliefde die den hoofdregel uitmaken voor de menselijke betrekkingen, zoowel van de openbare overheid met de onderdanen als van de enkelingen onder elkander. Zelfs wanneer zij zich verdedigt door beteugelingsmaatregelen dient de openbare overheid indachtig te zijn dat haar zending er niet alleen in bestaat het algemeen welzijn te behoeden, maar dit zooveel mogelijk te bevorderen. »

De uitoefening van dit recht van maatschappelijk verweer, die een plicht van rechtvaardigheid is van den Staat jegens de gemeenschap, moet dus in feite een rechtvaardige daad blijven en, derhalve, in de mate van het mogelijke, rekening houden met de plichten van rechtvaardigheid en zelfs van naastenliefde of bijstand van de maatschappij jegens elk menselijk wezen, met inbegrip van den aanvaller, die altijd, ondanks alles, een rechtsonderhoorige blijft, een lid van het maatschappelijk lichaam.

De maatschappij moet er dan ook voortdurend voor bezorgd zijn den schuldige te verbeteren, d.w.z. hem tot het goede terug te brengen, hem aan de maatschappij heraan te passen, blijk gevend van een door goedheid en toegeeflijkheid getemperde vastberadenheid, die zelfs soms tot vergeving kan gaan.

In het licht van die grondbeginselen, verschijnt ons de vermaarde stelregel van Jules Lejeune, die door Mellery beroemd is gemaakt, in zijn volle waarheid en diepte: *zonder goedheid schiet het gerecht in zijn zending te kort.*

De goedertierenheid van den Staat mag, evenwel, nooit den indruk wekken van zwakheid, die de slechten als voorwendsel zouden aangrijpen om zich nog brutaler aan te stellen tot schade van het algemeen welzijn; zijn bezorgdheid voor de misdadigers mag, evenmin, toegevend aan een tegenwoordig te veel verspreide ziekelijke voorkeur, groter zijn dan deze die hij beoogt jegens de ongelukkigen die niet gefaald hebben.

De repressie is aldus, in 't bijzonder, een daad van maatschappelijke wettige zelfverdediging. Zij vertoont

dit bijzonder kenmerk dat zij, om wettig te zijn, niet moet worden uitgeoefend op het oogenblik van de daad, zich niet naar het verleden moet keeren om wraak te oefenen of een denkbeeldige boetedoening op te leggen, maar dat zij, kennelijk naar de toekomst gericht, wezenlijk er toe strekt de maatschappij te beschermen tegen het bedrijven, de herhaling en de navolging van anti-maatschappelijke daden. »

In een artikel verschenen in het *Journal des Tribunaux*, op 2 December 1945, onder den titel: « *Sauver ce qui peut être sauvé* » (Redden wat nog te redden valt), schreef de heer Carlo Bronne, raadsheer in het Hof van Beroep, te Luik, Voorzitter van den Krijgsraad te Namen, het volgende: « Het volstaat niet te straffen, ook moet verbeterd worden. De chirurg verbindt de wond na gesneden te hebben. Door uit den rang van de Belgische burgers diegenen te verdrijven die getwijfeld hebben aan België, voert men een werk uit van omzichtigheid en rechtvaardigheid. Wanneer men het oogenblik voorziet waarop hun straffen zullen zijn voltrokken en zij terug in vrijheid zullen worden gesteld, geeft men blijk van vooruitzicht en bestuurszin. Het is niet voorbarig na te gaan op welke wijze de incivieken van gisteren, na hun tol aan de wet te hebben betaald, in de gemeenschap van morgen zullen terugkomen en opnieuw naast hun medeburgers zullen leven. »

Men zal hierbij opwerpen dat zij, beroofd zijnde van hun burgerlijke en politieke rechten, niet meer bij machte zullen zijn om te schaden. Maar ziet men niet in dat, zelfs beroofd van een beraadslagende stem, zij voor den Staat een steeds grooter wordend gevaar zullen uitmaken indien zij uit de gevangenis komen met de overtuiging die zij hadden toen zij er in werden opgesloten? Beeldt men zich in, in welken geest de kinderen zullen worden opgevoed door ouders die na enkele jaren zullen worden in vrijheid gesteld zonder hun dwaling te hebben ingezien? Het is niet meer, zoals na den voorgaanden oorlog, een handvol eerzuchtigen en mislukkelingen die zich in een stilte vol bedreiging zouden verbijten, doch het zijn tienduizenden verbitterde mannen en vrouwen, die niet tot inkeer zijn gekomen en bereid zijn tot nieuw verraad, die de Staat na zich zou slepen lijk een kanker, overgedragen van de eene generatie op de andere.

Men mag zich hierbij niet vergissen. Het gaat hier noch om amnestie noch om verzachting van de straf. Elke andere dan politieke beschouwing dient uit het debat geweerd, opdat het zijn volle belang vertoone. De kwestie, waarbij de toekomst van het land op het spel staat, is de vraag of overgegaan dient te worden tot het afsnijden van het ziek lidmaat zonder zich te bekommeren om de afsterving die het gevolg kan zijn van zulke slecht verzorgde tusschenkomst van het ontleedmes. Door het stellen van de vraag, wordt deze opgelost. Het is noodig den terugkeer tot de gemeenschap te bewerken van diegenen die hun plicht jegens haar hebben miskend. »

In de reeds aangehaalde toespraak, wordt door den heer auditeur-generaal een volkomen overeenstemmend advies uitgebracht: « Moet men niet des te meer de verwaarloozing duchten waarin de veroordeelde wordt gelaten terwijl hij zijn straf ondergaat, zoowel als wanneer zij is verstreken? »

Is het niet de dringende plicht van den Staat, tijdens de opsluiting zoowel als na de vrijlating, in de afzondering of in het gevaarlijk midden waarin hij leeft, de heropleiding voort te zetten van den veroordeelde?

En aan dit werk, dat hoofdzakelijk dient vervuld door de openbare machten, moeten de Belgen die zich bekommeren om de toekomst ook de aandacht te zijn, in dit land waar, naast een minderheid mannen en vrou-

wen die aan hun plicht ten ozichte van België zijn tekortgekomen, zooveel bewonderenswaardige burgers alles hebben gewaagd en dikwijls alles hebben opge-offerd om het gemeenschappelijk erfgoed te verzeke-ren, zou daar niet, voor deze laatsten een edele taak van maatschappelijke en nationale solidariteit zijn wegge-dragen indien zij den Staat wilden bijstaan in deze onderneming tot zedelijke verbetering voor het bewer-ken waarvan zij bijzonder zijn aangewezen.

De taak lijkt afgehnadeld. Men is het overal eens om te zeggen : « Redden wat nog te redden valt ».

HOOFDSTUK III.

Hoe moet de heropleiding en de reclasseering geschieden ?

§ 1. — Eenvormig maken van de straffen.

Sedert de bevrijding, werden duizenden beslissingen geveld door de krijgsraden en -hoven. Deze hebben met vlijt, bewustzijn en verdienste, de overtredingen gevonnisst zooals zij zich vertoonden rekening houdend met de tijds- en plaatsomstandigheden. Twee jaar na de bevrijding, bij het inzien van de statistieken betref-fende de genomen beslissingen, stelt men vast dat voor wanbedrijven van denzelfden aard, zich voordoende in dezelfde omstandigheden, de straffen verschillen, en dit soms in aanzienlijke maat, gaande van de doodstraf tot de opsluiting gedurende drie tot vijf jaar, volgens het tijdstip van de beslissing, of volgens den krijgs-raad, zelfs het krijgshof waardoor de straf werd uitge-sproken. Het verstoord evenwicht moet worden hersteld.

Te dien einde, zijn wij technisch gewapend; door het recht van genade is het mogelijk, de straffen eenvormig te maken. Waarom zou men dan niet overgaan tot de oprichting van een Commissie voor de genadeverlee-ningen, bestaande uit de vertegenwoordigers van de parketten-generaal, leden van de zittende magistra-tuur, krijgsauditeurs, leden van de krijgsraden en krijgs-hoven, afgevaardigden van de Koninklijke commissie der beschremingscomité's en van de voogdijcommissies.

Deze commissie voor de genadeverleeningen, waar-van de leden, door in voeling te zijn, niet alleen met het gevangenispersoneel maar ook met de veroordeel-den, zouden over voldoende voorlichting beschikken om uitspraak te doen over elk rekwest, rekening houdend met den ernst van het delict en de gedraging van den veroordeelde.

Het is verstaan, dat voor elk misdrijf een minimum-straf zou worden voorzien, en dat de uitwerking van de genade niet beneden dit peil zou mogen dalen, dan in gansch uitzonderlijke gevallen.

§ 2. — Verbetering van den schuldige en eerherstel.

De verbetering en het herouw zijn de uitdrukking van een zielstoestand. Als dusdanig zijn zij, men zou kunnen zeggen het uitsluitend werk van den veroordeelde. Maar het hoort ook de maatschappij toe, maatregelen te nemen in het hart van den schuldige het leedwezen, den wensch tot herstel en tot eerherstel op te wekken.

Het gevangenispersoneel.

Men zal zich dadelijk rekenschap geven van de be-langrijke rol, die het gevangenispersoneel in dit werk dient te vervullen. Het is gedurende zijn bestendige betrekkingen met de veroordeelden, door middel van goede raadgevingen, stichtende voorbeelden, enz., dat hun wederopvoeding geschiedt.

Talrijke eigenschappen zijn vereischt om die kiesche en belangrijke taak te vervullen.

Waardigheid, eerlijkheid, een verheven opvatting over de rechtvaardigheid, krachtdadigheid, maar eveneens begrip en goedheid. Kortom, men mag zeggen, dat de essentieele eigenschap van het gevangenispersoneel de zin voor het menselijke is. Zijn actie is minder het gevolg van geleerdheid dan wel de uitdrukking van een kunst of van een tucht. De waarde van de op-dracht van het gevangenispersoneel hangt veel meer af van psychologische gaven, van de ondervinding en de moreele waarde van den agent dan van zijn intel-lectueele bagage.

Het is moeilijk andermans gevoelens te beïnvloeden door argumenten indien de overredingskracht, en zelfs het goede voorbeeld, te kort schiet. De ziel van den heelmeeester komt op het voorplan bij de straf oefening. Het heeft meer belang deze toe te vertrouwen aan rechtschapen menschen dan aan geleerden.

Dit wil niet zeggen, dat een formeele opleiding onnoodig is. De heer Ernest Bertrand, directeur van de Gevangenis van Leuven, verklaarde terecht : de apostel der gevangenis en moet gedocumenteerd zijn. Wij leven niet meer in den tijd toen Prinsbisschop Theodoor van Beieren (1744) in een verordening ver-klarde : « Dat de cipiers dienen genoeg te kunnen lezen en schrijven om behoorlijk boek te houden. »

Men kan niet meer onwetend blijven, zonder achter-lijk en niet voor zijn post opgewassen te schijnen.

Men moet zijn methoden weten te overleggen, niet alleen opdat zij niet zouden ontaarden; maar om ze te verdedigen tegen de kritiek en tegen de inmenging van onbevoegden.

Wij hebben verscheidene strafcentra bezocht. Wij verklaren ronduit, dat het directiepersoneel uitstekend is en zich zeer goed rekenschap geeft van de onmete-lijkheid van zijn taak, maar het beschikt niet over de noodige middelen.

Het personeel van toezicht is ontoereikend en van zeer verschillend gehalte.

Naast uitstekende agenten, zijn er anderen van mindere hoedanigheid.

Waarom ?

De aanwerving wordt sterk gehinderd door de geringheid der wedden en de onvastheid der betrekking.

Geringheid van de wedde : de basis-bezoldiging be-draagt ongeveer 2.500 frank per maand.

Onvastheid van de betrekking : de beambten worden als tijdelijken aangeworven en zijn steeds blootgesteld aan opzegging. Zoodra zij een betrekking vinden in een private onderneming, verlaten zij de gevangenis, daar hun nieuwe betrekking beter bezoldigd en vaster is.

Bovendien is het tijdelijk personeel, slecht betaald, onvermijdelijk blootgesteld aan pogingen tot omkoo-ping vanwege de gedetineerden of hun familie. Plichts-verzult komt nochtans slechts bij uitzondering voor, hetgeen het personeel tot eer strekt. Hoe kan dit worden verholpen ?

Wegens het feit, dat de bevolking van onze straf-inrichtingen thans buitengewoon hoog is, kunnen alle tijdelijke aanwervingen niet in definitieve omgezet worden.

Nochtans is het aantal veroordeelden tot meer dan 5 jaren belangrijk genoeg om in onze gevangenis een aantal gevangenen te behouden dat aanzienlijk hooger is dan de gemiddelde bevolking van vóór 1940.

Bijgevolg zou men, uitgaande van een cijfer dat de diensten van het Ministerie van Justitie bij vrij nauw-keurige benadering zouden kunnen opgeven, het aantal bestendige agenten vaststellen, dat onze strafinrich-tingen over vier of vijf jaren zouden noodig hebben.

Bij dit cijfer zou het aantal plaatsen moeten gevoegd worden, die normaal gesproken rond dien tijd zullen

straf, zal ook het uur der invrijheidstelling naderbij komen.

Voor de veroordeelden die gedurige en duidelijke blijken van verbetering zullen hebben gegeven, zal de gunst der voorwaardelijke invrijheidstelling van toepassing kunnen zijn.

Naar ons oordeel, dient deze bepaling niet automatisch toegepast, doch integendeel met afwisseling en scherpzinnigheid.

De wet Lejeune is lenig genoeg om een gepaste toepassing van de voorwaardelijke invrijheidstellingen toe te laten.

Het psychologisch best geschikt oogenblik zal dienen verkozen om een veroordeelde het genot van dien maatregel te verschaffen. Door psychologisch geschikt oogenblik verstaat men de voorwaardelijke invrijheidstelling op een oogenblik dat de veroordeelde werkelijk, zedelijk en maatschappelijk geschikt lijkt om terug in de samenleving te komen.

De leden van de beschermingscomité's, van de bestuurscommissies bij de gevangenen, de maatschappelijke assistenten beider kunne zullen bij die gelegenheid een belangrijke rol hebben te vervullen.

Deze personen, die den gedetineerde zullen hebben gevolgd, zullen hun voorgedij moeten voortzetten, voor hem uitzien naar een bediening in een midden waar hij zich een nieuw bestaan zal kunnen scheppen.

HOOFDSTUK VII.

Het Getuigschrift van Burgerdeugd.

Weliswaar behoort het vraagstuk van het getuigschrift van burgerdeugd tot de bevoegdheid van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Nochtans, aangezien de weigering of de aflevering er van belangrijke gevolgen kan hebben voor het bekomen van een bediening door een inciviek, en, per slot van rekening, voor de reclasseering van deze laatste, ware het wenschelijk, dat de Regeering dien-aangaande een standpunt zou innemen.

Wij kennen allen de betrekkelijke waarde welke aan een getuigschrift van burgerdeugd kan worden verleend. Het wordt toegestaan of geweigerd, dikwijls naar willekeur of de min of meer partijdige gehumeurdheid van een burgemeester of van een politiecommissaris.

Zulk gewichtig vraagstuk mag niet met zooveel lichtzinnigheid worden behandeld.

Het oogenblik lijkt gepast om de formaliteit van het getuigschrift van burgerdeugd eenvoudig af te schaffen. Aan het gebrek aan samenhang dient een einde gemaakt.

Om een inschrijving in het handelsregister te bekomen, ter griffie van een bepaalde rechtbank van koophandel, dient een getuigschrift van burgerdeugd voorgelegd. In een andere griffie, wordt dit stuk niet gevraagd. In rechte, is dit getuigschrift niet noodig, daar het door geen enkele wet wordt vereischt.

Indien de formaliteit van het getuigschrift van burgerdeugd niet wordt afgeschaft, zouden wij het ongehoord verschijnsel bijwonen, dat incivieken die in vrijheid werden gesteld, hetzij na verloop van hun straf, hetzij onder begunstiging van de voorwaardelijke invrijheidstelling, tot niets doen zouden zijn gedwongen, en tegelijkertijd in armoede en verbittering zouden verkeerden, met alle onvermijdelijke gevolgen die daaruit kunnen voortvloeien, dit door het feit, dat zij zich bedoeld stuk niet konden aanschaffen.

Men gelieve mij niet verkeerd te begrijpen. De ruchtbaarheid die gegeven wordt aan de veroordeelingen, aan de vervallenverklaring van burgerlijke en politieke rechten, alsook de inschrijving van die beslissingen op

den rand van de registers van den Burgerlijken Stand, zullen steeds voorkomen, dat een inciviek zich zou kunnen laten doorgaan voor een burger die het genot heeft van al zijn rechten.

HOOFDSTUK VIII.

Burgerlijke Rechten.

De berooving van de burgerlijke rechten is geen nieuwigheid in het Belgisch recht. Nochtans zijn de bij de besluitwet van 6 Mei 1944 (art. 123sexties van het Wetboek van Strafrecht) voorziene vervallenverklaringen volkomen verschillend van die welke vroeger bestonden.

Deze vervallenverklaringen zijn geen bijkomende straffen, doch een vrijwaringsmaatregel ten opzichte van diegenen die er hebben toe bijgedragen, het vaderland in gevaar te brengen; daarenboven, zijn de rechten waarvan de vervallenverklaring wordt voorzien veel uitgebreider; ten slotte, heeft de vervallenverklaring van rechtswege plaats en dient zij niet uitgesproken door den Rechter.

In tegenstelling met die besluitwet, waarbij de vervallenverklaring slechts werd opgelopen door de wegens inbreuk op de uitwendige veiligheid van den Staat veroordeelde incivieken, daarbij een onderscheid gemaakt zijnde tusschen de veroordeelden tot een correctioneële straf, werd, door het besluit van 19 September 1945, gansch het stelsel gewijzigd door uitbreiding van de geheele en levenslange vervallenverklaring tot alle veroordeelden wegens inbreuk op de veiligheid van den Staat, wanneer de straf van correctioneelen aard was, door een vervallenverklaring van rechtswege te voorzien, als gevolg van zekere tuchtmaatregelen; ten slotte, door het inrichten van het verval opgelopen door niet veroordeelde individuen.

Men moet den moed hebben te zeggen, dat zooals de vervallenverklaringen zijn ingericht, deze overdreven zijn.

Ongetwijfeld, hebben sommige individuen zich op zoodanig monsterachtige en hatelijke wijze gedragen, dat zij zich onwaardig hebben getoond van de hoedanigheid van burgers, beschikkend over de burgerlijke en politieke rechten.

Tegenover dezen zal geen enkele sanctie ooit te streng zijn.

Wanneer men echter, zonder nuance noch gradatie bij de berooving van de burgerlijke rechten, brutaal het practische totaal verval van alle rechten toepast op personen die tot een correctioneële straf werden veroordeeld, getroffen werden door een tuchtstraf, of eenvoudig op personen die geen veroordeeling opliepen, dan gaat men de perken te buiten.

Het automatisme van die sanctie kan, bovendien, onrechtvaardig zijn.

Politieke lasthebbers, die uit hun ambt werden verwijderd, zagen zich automatisch van hun rechten beroofd, zonder dat de Rechtbank over hun toestand kon oordeelen. Wij kennen schreeuwend misbruiken, die door sommige onzer ministers werden begaan door het ontslaan van ambtenaren in op zijn minst betwistbare omstandigheden, en waar de partijeest zeker niet vreemd aan was.

Die personen moeten tegen die ministerieele beslissingen beroep kunnen instellen voor rechtsmachten van beroep, die alle waarborgen bieden van onpartijdigheid en objectiviteit.

Die beschikkingen, waarbij vervallenverklaring van de burgerlijke rechten wordt uitgesproken, dienen herzien.

Indien de Regeering, in plaats van zich de wetgevende macht toe te eigenen, de zorg voor het opstellen van die teksten aan de Kamers had overgelaten,

Wanneer de gevangene — bij wien de strengheid zelf van de straf het klimaat heeft geschapen om tot zich zelf in te keeren, en wien de geleidelijke verbetering er toe brengt de straf die hij verdiend heeft, gemakkelijker te dragen — vrijwillig aanvaardt te werken om zijn tekortkomingen jegens de maatschappij te herstellen en zijn schuld aan het land te betalen, dan brengt de weldoende werking van den arbeid hem een gevoel van hoop en verlichting, door in hem de overtuiging te wekken van zijn nut en zijn herinschakeling in de nationale gemeenschap.

Het spreekt van zelf dat, om de gevangenen te werk te stellen, men methodisch dient te werk te gaan.

Niet alle gevangenen kunnen mijnwerkers worden, hetzij ze niet de vereischte lichamelijke geschiktheden bezitten, hetzij ze om andere redenen ongeschikt blijken voor dit werk.

Het gaat er dus om de gevangenen naar werkzaamheden te oriënteren die het best aan hun lichamelijke en verstandelijke vermogens beantwoorden.

Wij hebben ongelukkig geen statistieken kunnen bekomen betreffende de tewerkstelling der gevangenen. De statistieken, waarvan wij kennis hebben genomen, werden afgesloten op 29 Juni 1946.

TEWERKSTELLING DER GEVANGENEN.

Toestand op 29 Juni 1946.

1. — Gebezigde arbeidskrachten.

	Mannen	Vrouwen	Totaal
A. — Nijverheidswerken :			
a) uitgevoerd binnen de omheining	3.266	732	3.998
b) buiten de omheining	4.260	127	4.387
TOTALEN der voor nijverheidswerken gebezigde gevangenen op 28 Juni 1946	7.526	859	8.385
Op 30 April bedroegen die totalen	6.591	663	7.254
dit is een vermeerdering van	935	196	1.131
B. Huishoudelijk werk	4.158	427	4.585
C. Onderhoudswerken	673	5	678
D. Landbouwwerken	552	—	552
TOTAL der gebezigde arbeidskrachten.	12.909	1.291	14.200

2. — Aard der in Juni 1946 uitgevoerde nijverheidswerken.

A. — Werken binnen de omheining.

a) *in de werkplaatsen* : op 29 Juni 1946 werkten 557 gevangenen (tegen 508 op 30 April) in de door het departement ingerichte en in bedrijf genomen werkplaatsen.

b) *andere werken* : 3.441 gevangenen (tegen 3.297 op 30 April) voerden werken uit voor rekening van private ondernemers (eenvoudige bezigheid van zeer verschillende aard).

B. — Buiten de omheining.

4.387 gevangenen (tegen 3.449 op 30 April) werkten buiten de omheining van de inrichting.

Verdeeling :

1.567 : opruimingswerken in duinen en op vliegvelden;
79 : opruimingswerken;
3 : schrijfwerk;
44 : classificatie van bundels;

65 : wegwerken;
12 : meubelmakerij;
36 : los- en laadwerken;
2.348 : steenkolenmijnen;
23 : fabricage van triplex;
62 : steenbakkerij;
21 : herbebossching;
127 : vrouwen in een fabriek werkend.

De gevangenisdiensten houden zich sterk bezig met de tewerkstelling der gevangenen. Zij dienen daarmede gelukgewenscht, maar vooral geholpen.

De directie van een bepaalde gevangenis, die wij bezochten, heeft een timmer- en drukwerkplaats ingericht.

Een zeer lofwaardige poging, maar het materieel waarover ze beschikken is te bescheiden.

Ik zeg drukwerkplaats, maar ik zou moeten spreken van een werkplaats voor het vermenigvuldigen van handschriften, waar de steendruk afwisselt met stencil.

Men bewere nu niet, dat de inrichting van die werkplaatsen uitgaven vergt.

Zij zullen ons andere zeer zware kosten besparen, indien wij slagen in ons reclasseeringswerk der schuldigen.

HOOFDSTUK V.

Beroepskeuze.

Het werk van heropvoeding zal logisch worden voortgezet, indien het wordt aangevuld met een bekommernis om de beroepsheropleiding van de veroordeelden.

Talrijk zijn diegenen onder hen die, bij het verlaten van de gevangenis, hun vroegere bezigheden niet meer zullen kunnen hervatten. Ik denk hierbij aan de onderwijzers, leeraars, journalisten, radio-speakers, toneelspelers, enz.

Aan die veroordeelden, zelfs nadat zij hun straf zullen hebben uitgezeten, kan men het recht noch het vermogen terugschenden om zich van een instrument te bedienen waarvan zij zoo'n laakbaar gebruik hebben gemaakt dat zij er voor werden gestraft.

Dit onderstelt de inrichting van leergangen en voortdrachten.

Waarom zou men niet overgaan tot de inrichting van lessen in de stenotypie, de stenographie, de dactylographie, de boekhouding en de talen, opdat de veroordeelden, bij het verlaten van de gevangenis, niet onbruikbaar zouden zijn, met al het tragische dat aan de betekenis van dit woord ligt verbonden.

Persoonlijk, stem ik graag toe in een poging tot zelfheroriëntering en zelfheropvoeding. Waarom zou men geen beroep doen op de gedetineerden van de strafinrichtingen om lessen of voordrachten te geven, wanneer men ze daartoe bekwaam acht? Bij die cursussen of voordrachten zou een lid van het personeel of een afgevaardigde van de werken voor reclasseering aanwezig zijn om de tucht en het reglement te doen eerbiedigen en een toezicht uit te oefenen op den leeraar, den voordrachtgever, en de toehoorders. Het zou een uitstekende gelegenheid zijn voor die personen om ze gade te slaan; bij gelegenheid van een bespreking, naar aanleiding van een voordracht, bij voorbeeld, de reactie van de toehoorders waar te nemen en aldus hun zielstoestand te kennen.

HOOFDSTUK VI.

Voorwaardelijke invrijheidstelling.

Met de aldus ingevoerde tucht, zal stilaan de tijd voorbijgaan en, met het naderen van het einde der

openstaan (opruststelling wegens ouderdomsgrens, ziekte, verbreking van het contract). Er kan gemakkelijk een gemiddelde worden vastgesteld.

Die gegevens zullen het contingent agenten bepalen, die op dat oogenblik bestendig noodig zullen worden.

Het zal derhalve gemakkelijk zijn, den toestand van de beste agenten, die thans tijdelijk zijn te regelen, door hen onmiddellijk vast aan te stellen.

Om de beste elementen te behouden, dienen de wedden te worden herzien.

In ieder geval, het kader van de afdeelingsoversten, die een vooraanstaande rol vervullen, dient onvervuld te worden aangevuld.

§ 3. — *Wie kan het gevangenispersoneel bijstaan?*

Om het gevangenispersoneel bij te staan, moet beroep worden gedaan op toegewijde personen, bezielde door een vurige vaderlandsliefde, gewetensvol en verstandig, die niet toegeven aan naïveteit en goedgelovigheid en die uitstekend op de hoogte zijn van de leerstelsels, die de veroordeelden aangezet hebben hun land te verlaten.

Bij alle interneringscentra dienen een of meer sociale assistenten gevoegd, die de ware technici der wederopvoeding zullen zijn.

De Koninklijke commissie der beschermingscomité's, de Bestuurscommissies bij de gevangenschappen hebben hier waarlijk een nationale opdracht te vervullen.

Reeds werden de Beschermingscomité's te Brussel en te Dinant aan het werk gesteld.

Niet alleen de veroordeelde, maar eveneens zijn familiekring dient wederopgevoed. Indien hij gehuwd is, dienen de afgevaardigden van de Commissies der Beschermingscomité's, van de Bestuurscommissies en zelfs van het Roode Kruis de families te bezoeken en niet alleen te zorgen voor den moreelen, maar ook voor den materielen toestand van de echtgenooten en kinderen. Is de veroordeelde ongehuwd, dan dient gezorgd voor den algemeenen toestand der ouders, bij wie hij inwoonde of waar hij na zijn vrijlating zal terugkeeren.

Een hongerige maag luistert naar geen rede. De ellende is nooit een verbeteringsschool geweest.

Men bewere niet, dat onze bezorgdheid voor die incivieken grooter is dan die van den Staat voor de oorlogsinvaliden, de politieke gevangenen, de krijgsgevangenen, hun weduwen en wezenen.

Het gaat er niet om hen met gunsten te overladen.

De straf vertoont twee aspecten.

Ten eerste: de straf is een boete, die door de maatschappij wordt uitgesproken tegen een schuldige lijd.

Ten tweede: de straf is voor den schuldige een gelegenheid om tot inkeer te komen, na te denken, berouw te krijgen, in één woord, zich te beteren.

Het ligt niet in onze bedoeling de straf te verzachten.

De veroordeelde dient in te zien, dat de toegepaste straf rechtvaardig en verdiend is.

Wij willen de toekomst redden door de veroordeelden voor te bereiden om in de beste moreele voorwaarden opnieuw hun intrede te doen in het leven en door hun families in staat te stellen hen te ontvangen in een sereene sfeer, bevrijd van de kiemen der leerstelsels, die hen in het verderf hebben gestort.

HOOFDSTUK IV.

Middelen tot heropvoeding.

Het bijzonderste element in die moeilijke onderneming is, ongetwijfeld, de werking van het personeel der gevangenschappen en de taak van de afgevaardigden der werken voor reclasseering van incivieken.

Maar, daarnaast, dient de volbrenging van de straf door de veroordeelden materieel georganiseerd. Want de heropvoeding en de reclasseering veronderstellen een samenhangend programma.

Dit programma moet des te spoediger worden vastgelegd en ten uitvoer gelegd, daar het niet alleen moet worden toegepast op diegenen die tot 10 of 20 jaar werden veroordeeld, maar op alle veroordeelden.

Zij die tot 2 of 3 jaar werden veroordeeld, worden thans in vrijheid gesteld of staan op het punt in vrijheid gesteld te worden.

Dit toont genoegzaam aan, dat er niet langer mag getalmd worden om dit plan tot heropvoeding op te maken.

§ 1. — *Gezondheidsmaatregelen.*

A. — *Zindelijkheid* op het lichaam en op de klederen is onontbeerlijk voor den mensch om een waardig bestaan te leiden.

Men kan van een individu dat leeft als een dier, geen andere reacties verwachten dan deze van een dier.

Het is volstrekt noodzakelijk, dat de veroordeelden zich elken dag behoorlijk zouden kunnen wasschen. Eén stortbad per week is onontbeerlijk.

Wij hebben een gevangenis bezocht in de provincie, het was meer dan twee maanden geleden, dat de gedetineerden nog onder de stortbaden waren geweest, daar deze buiten gebruik waren.

De lichamelijke zindelijkheid is een belangrijke factor van moreel herstel.

Eerbied voor de vormen brengt met zich eerbied voor den inhoud.

Een zindelijk aangezicht is er reeds beter op voorbereid om oprecht te zijn.

B. — *Het gevangenisleven* is in het bijzonder een zittend leven.

De reglementen voorzien twee wandelingen per dag van een half uur, op de binnenplaats. Maar hetzelfde reglement veronderstelt dat de gevangenen, die onderworpen zijn aan het celregime, die cel niet deelen met twee, drie of zelfs vier medegevangenen.

Tengevolge van de omstandigheden zijn onze gevangenschappen overbevolkt. En de cellen zijn het onvermijdelijk ook.

Want, zoo zelfs sommige gevangenen hun cel in den dag verlaten om in de instelling te werken, keeren zij er voor den nacht terug.

In die overbevolkte cellen ontbreekt het den gevangenen aan lucht en ruimte. Het is van belang die overbevolking der cellen, die overigens een werkelijke promiscuïteit ten gevolge heeft en een gevaar is voor wederzijdsch bederf, zoo spoedig mogelijk te verminderen.

In de gevangenschappen zullen turnlessen gegeven worden; daaraan dienen twintig minuten per dag besteed.

Een gezonde geest in een gezond lichaam:

dit is de tweede onontbeerlijke factor voor het moreel herstel der veroordeelden.

§ 2. — *Arbeid.*

Het staat vast, dat de arbeid een wezenlijke factor is voor de heropvoeding der gevangenen.

Het werk op zichzelf oefent een zedelijken invloed uit ten goede, daar het alle krachten en energie van den persoon opeischt. Het lijkt wel of de gevangene, op de maat van de geleverde inspanning, zijn leven aanpast en aan zijn straf een nieuwen zin geeft, voortvloeiend uit de verwantschap van zijn arbeid met dien van de vrije burgers, en aldus zijn arbeid tracht te versmelten in het reusachtige werk van wederopbouw waaraan gansch het volk meewerkt.

zouden dergelijke vergissingen nooit begaan geweest zijn.

Men moet natuurlijk den weg terug.

Want, zoo het natuurlijk vaststaat, dat de individuen, die tot crimineele of correctioneele straffen werden veroordeeld, uit hoofde van in oorlogstijd gepleegde misdrijven tegen de uitwendige veiligheid van Staat, en terzelfdertijd van hun burgerlijke en politieke rechten vervallen werden verklaard, in geen geval van het verval van de politieke rechten kunnen ontheven worden, kon men niet een even onverzoenlijke houding aannemen wat sommige burgerlijke rechten betreft.

A fortiori, zal het wenschelijk zijn den toestand te herzien van de personen die door de vervallenverklaring werden getroffen op grond van het besluit van 19 September 1945, of hun ten minste een recht van beroep toe te staan.

Men doe ons niet verklaren wat we niet denken. Wij vragen geen vergiffenis of genade voor de incivieken. Wij stellen alleen voor dat sommige met overhaasting genomen maatregelen zouden worden herzien, in alle kalmte, buiten iederen hartstocht en in een sereene sfeer, de eenige waarin gerechtigheid kan geschieden.

Wij zijn van oordeel, dat men den toestand zal moeten herzien van bepaalde categorieën van personen die van sommige familierechten vervallen werden verklaard.

De invloed van vader en moeder is ongetwijfeld zeer groot. Het voorbeeld bezit een aantrekkingskracht van de individuen die des te grooter is naarmate de steller van het voorbeeld meer gezag en aanzien geniet.

Men begrijpt dan ook, dat vaders van een gezin die hun land hebben verraden, vervallen worden verklaard van het recht deel uit te maken van een familieraad, de functies van voogd of toegevoegd voogd, van curator te vervullen, en de functies van voorloopig beheerder waar te nemen.

In zichzelf is de maatregel rechtvaardig. Doch hij geeft aanleiding tot wrijving wegens den onverzettelijken en definitieven aard van deze sanctie. De familierechten behooren inderdaad tot deze waarvan de beroving het pijnlijkst, het meest vernederend is. Zij treft den mensch, niet in zijn hoedanigheid van burger, doch van vader, van echtgenoot, en kan een belemmering uitmaken voor de wederopneming, in de maatschappij van volkomen berouwvolle personen wier gedrag zoodanig is, dat het wenschelijk zou blijken hun een gedeelte terug te schenken van de burgerlijke rechten waarvan zij vervallen werden verklaard.

De Regeering zal goed doen met, door een wetgevenden tekst, een recht op beroep in te richten voor diegenen die van rechtswege, en zonder beroep, vervallen werden verklaard.

Voor de anderen, zal een wet de rechtbanken moeten machtigen om ze te ontheffen van het verlies van hun familierechten, van het oogenblik af, dat de belanghebbenden er zich waardig voor betoonen.

Wij meenen, dat men niet verder dient te gaan op dezen weg naar de teruggave van de burgerlijke rechten.

Wat het verlies betreft van de politieke rechten, dit laatste dient als onherroepelijk beschouwd.

Door dezen laatsten maatregel, zou het werk van heropleiding en herklasseering van de incivieken volledig zijn.

Zij zullen burgers blijven die getroffen werden door een «diminutio capitis», met zekere verzachtingen, wat de familierechten betreft.

TIJDSCHRIFTEN

RECHTSKUNDIG TIJDSCHRIFT voor België. — 38ste Jaargang 1946, nr 2. — Studiën : Het decreet van 10 Vendémiaire, jaar IV, door Mr Frans Van der Elst. — De Brugsche jurist Joost de Damhoudre, door A. Van Rollegem. — Ontwerp van internationale regeling van het Scheidsgerecht binnen het kader der Fransche, Belgische en Nederlandsche Wetgeving, door R. van Lennep. — Begrip en grenzen der onverdeelheid, door H. Dufaux. — Nederlandsch Handelsrecht : De wetwijziging van 2 Juli 1934, door Mr Alb. Raport, jr. — De burgerlijke aansprakelijkheid der Openbare Besturen, door Mr V. L. R.

Boekbespreking : M. Verstraete en G. Desolre : Het Kongoleesch Burgerlijk Recht. Eerste deel : De personen en Internationaal Privaat Recht. — Pierre van Drooghenbroeck : Pouvoir judiciaire et puissance occupante. — Overzicht van tijdschriften. — Tijdschrift voor Notarissen, Jaargang 1946 : Nrs 7, 8 en 9.

NEDERLANDSCH JURISTENBLAD, Jaargang 1946, afl. 39 van 16 November 1946. Jhr. Mr. R. W. J. Den Tex : Het N.S.K.K. en de Krijgsmacht. — Necrologieën : Mr Dr E. J. Beumer. — Opmerkingen en Mededeelingen : H. de B. Aanteekening bij « Het vraagstuk van de politieorganisatie ». — Mr. Aug. De Lauwere, Woonruimtevoorderings-misère. — Mr. H. Kingma Boltjes, De Politierechter als appelrechter van vonnissen van den tuchtrechter voor de prijzen. — E., Tijdstip van in werking treden en terugwerkende kracht. — Mr. J. Moolenburgh, Art. 13 der « Pachtregeling 1945 ». A. Wedzinga. Een kijkje in de jeugdgevangenis te Zutphen. — Rechtspraak van de Week. — Tijdschriften. — Berichten.

JOURNAL DES TRIBUNAUX. — 61e Jaargang, nr 3701 - 10 November 1946. M. H. Bekaert, Problèmes sociaux de l'Incivisme. — Droit Fiscal, La vie du Droit, Jurisprudence, La Chronique Judiciaire.

Nr 3702 van 17 November 1946.

Me André Le Palge, Avenir de la propriété. — Jurisprudence, La chronique Judiciaire.

Vlaamsche Juristen,

abonneert U

op het

“Rechtskundig Weekblad”